

Rozhovor

Marc Niubo
a Lenka Fárová
z FF UK 4

Scientia

Jan Nevoral
a výzkum
neplodnosti 18

Academia

S Kryštofem
Vernerem
do Etiopie 28

Historie

Milan Kruml
a 60 let
Večerníčku 34

Alumni

Aleš Fejfar
a historie Horské
služby 56

**Už jako malá holka
měla jasno, že
chce být farářkou,
nebo alespoň
učitelkou.**

Eliška Vančová:

Stát se farářkou
byl dobrý nápad / 40

Nadační fond
Univerzita Karlova

Fond odolnosti

transparentní účet: 12764702/0800

Pamětní fond dr. Lenky Hlávkové

transparentní účet: 12497552/0800

Pamětní fond dr. Jana Dlaska

transparentní účet: 12764892/0800

Nadační fond Univerzity Karlovy podporuje excelenci a odolnost. Přispíváme k tomu, aby Univerzita Karlova byla jednak prestižním centrem vzdělanosti a vědy a zároveň místem, kde studující, akademici a pracovníci nacházejí podporu ve svém rozvoji.

Přispějte s námi.

www.nf.cuni.cz

FOTO Vladimír Šigut

Vážené a milé čtenářky, vážení a milí čtenáři, milé kolegyně a kolegové,

napsat úvodník k prosincovému číslu časopisu Forum naší Alma Mater Univerzity Karlovy není úkol na volné téma. Prosinec na „Karlovice“ nebo na „Fildě“ je a navždy bude časem poznamenaným strašlivou tragédií. Kdo říká, že by se tragédie neměly dlouho připomínat, protože to nepomáhá, se podle mě hluboce mylí. Vyhaslé životy a vážná zranění nejde zhojit časem a rádoby milosrdným mlčením. Nejde zapomenout ani pochopit. Zároveň po celou dobu od tragédie přemýšlíme nad tím, jak pokračovat, jak najít novou naději a jak se lépe obrnit proti reálným či pocítovaným nebezpečím. Mluvíme o odolnosti, pracujeme na ní, doufáme v její posílení – jak u každého jednotlivého člověka, tak u instituce jako celku. Dovolte mi se s vámi podělit o vzpomínku z prosince 2023, jak jsem událost prožívala na dálku.

Zpráva o střelbě v Praze mě zastihla v době, kdy jsem pracovala v Evropské komisi v Bruselu. Měla jsem mimo jiné na starost spravedlnost a bezpečnost. Proto se mě nejen lidsky, ale i profesně dotýkaly tragédie, jako byly bombové útoky v Bruselu nebo střelby v Paříži a na dalších místech. Zároveň mi hlavou šlo podvědomé a uklidňující: to by se doma v Česku nemohlo stát. A pak, v onom strašném dni, byla tahle uklidňující mantra rozmetána. Sledovali jsme to celé impregnované hrůzou, neochotní uvěřit, že se to děje. Můj bruselský tým se tehdy v řádu minut spojil s firmami provozujícími sociální sítě, aby zasáhly proti zveřejňování obrázků a videí, které mohly napomáhat pachatelům či pachatelům. Něco udělat, pomoci, zmírnit škody v tom zoufalství a bezmoci chtěl jistě každý z nás.

Vůbec si netroufám dotýkat se toho, jak se asi dnes, dva roky poté, s tragédií vyrovnávají rodiny a blízcí obětí – snad jen tolik, jak moc na ně všichni myslíme. Troufnu si však napsat pár slov o tom, jak se vyrovnává univerzita. Kromě celé řady věcí, které musela a musí dělat v oblasti bezpečnosti, klade velký důraz na posilování odolnosti studujících a pedagogů. Samozřejmě, že každá zkouška či zápočet jsou zdrojem stresu. Je to svým způsobem trenažér na vysoce konkurenční prostředí, které na mladé lidi čeká v reálném životě. Zároveň by měli mít elementární pocit bezpečí, jistoty a povědomí, že v momentu krize mohou vyhledat pomocnou ruku. Tato pomoc by neměla být dílem náhody, ale nabídkou skvěle fungujícího systému. A právě takový systém se na univerzitě snažíme vytvářet, well-being je důležitou součástí strategických plánů a Fond odolnosti, o němž si můžete přečíst v tomto čísle, je významným nástrojem. Vyhledání pomoci není stigma, ale impuls racionálního jednání.

Psychická neodolnost, zranitelnost a existenciálně pocítovaná nejistota jsou bohužel znakem doby – napříč věkem, vzděláním, národy i kontinenty. Velkou měrou k tomu přispívají sociální sítě a něco, co nazývám digitální osamělostí. Chci využít této příležitosti a poradit vám: vypněte přístroje, věnujte se pěstování přátelství, hledání a nalézání lásky, zkoumání světa s reálnými lidmi.

Přeji vám hodně štěstí a krásné poznávání.

Věra Jourová

prorektorka pro rozvoj lidských zdrojů,
nové technologie a pověřená řízením
agendy vnějších vztahů

Aktuální články i archiv
tištěných vydání najdete
na ukforum.cz

4

28

Obsah

Forum 4/2025, sešit č. 72
Časopis Univerzity Karlovy

Vydává
Univerzita Karlova
Redakce
Ovocný trh 5, 116 36 Praha 1,
Odbor vnějších vztahů
Redakci řídí
Tereza Kůstková
Odpovědný redaktor
Jiří Novák
Telefon
224 491 248
E-mail
forum@cuni.cz
Grafická úprava
Filip Blažek, David Dubec,
Designiq
Foto na titulní straně
Michal Novotný

Nevyžádané rukopisy se nevracejí.
Redakce si vyhrazuje právo na úpravu
autorských příspěvků a jejich krácení.
Forum je rozšiřováno zdarma na
akademické půdě. Vychází čtvrtletně.
Za obsah článku plně zodpovídá jeho autor.
Stanoviska obsažená v textu nemusejí
vyjadřovat názor redakce.
Vaše ohlasy, připomínky a tipy na další
náměty pro Forum uvítáme na adrese
forum@cuni.cz.

Toto číslo vyšlo v prosinci 2025.
Registrace MK ČR 72 79
Tištěná verze: ISSN 1211-1724

Rozhovor

MARC NIUBO – To cenné,
na co navazujeme / **4**

LENKA FÁROVÁ – Držíme se finského étosu
„sisu“ / **8**

Téma

Nadační fond UK podporuje talenty,
duševní zdraví i odolnost / **12**

Scientia

PETRA LIŠKOVÁ – Co umí genetika
u dědičných chorob očí / **14**

JAN NEVORAL – O krok blíž k odhalení
neplodnosti / **18**

JIŘÍ ZAHRADNÍK – Jak vznikají nové
pandemie / **22**

Academia

HELENA VAN BEERSEL KREJČÍKOVÁ –
Právo musí ohlídat bezpečí pacientů
i v době AI / **26**

46

KRYŠTOF VERNER – Etiopie jako unikátní
příležitost / **28**

Knihy

Ve stínu Otce vlasti / **32**

Historie

Po Večerníčku už se spát nechodí / **34**

Studenti

JAKUB HAUSER – Tradiční média a věda
proti konspiracím / **38**

ELIŠKA VANČOVÁ – Stát se farářkou byl
dobrý nápad / **40**

DAVID GLOSER A TOMÁŠ LUDVÍK – Šachové
počítače už stěží porazíte / **44**

Alumni

TEREZA MELICHAROVÁ – Do Latinské
Ameriky – a zpět / **46**

ŠIMON LIBŘICKÝ – Najít rovnováhu mezi
hudbou a informatikou / **50**

VERONIKA LAPKOVÁ – Diváky
Ordinace bych nepodceňovala! / **52**

ALEŠ FEJFAR – Záchranář buď leží,
nebo běží / **56**

Kronika / **60**

SoMe

Univerzita Karlova na sociálních
médiích / **64**

52

To cenné, na co navazujeme

Ředitel Ústavu hudební vědy FF UK Marc Niubo vzpomíná na kolegyni Lenku Hlávkovou, jednu z obětí tragédie na Filozofické fakultě UK z prosince 2023, v kontextu aktuálních projektů pražské muzikologie i pamětního fondu, který vznikl na její počest. Hovoří ale i o úskalích hodnocení vědy nebo historicky poučené interpretaci. V jeho slovech zní silné vědomí toho, co je důležité udržovat a kultivovat do budoucna.

TEXT Jan Borek FOTO Vladimír Šigut

Jak formuje odkaz Lenky Hlávkové, bývalé ředitelky Ústavu hudební vědy FF UK a odbornice na starou hudbu, a její jistě přetrvávající duch, současné směřování ústavu a jeho aktivity?

Lenčin odkaz je stále poměrně silný, a to v různých formách. Badatelsky se zaměřovala na oblast hudby vrcholného středověku a rané renesance, s důrazem na střední Evropu. Zde přímá návaznost chybí, což ale není nic divného, když zohledníme, jak málo je v Čechách muzikologů. To patří k těm odborným ztrátám. Říkám to právě s vědomím úzké vazby, kterou ona měla ke svému učiteli docentu Jaromíru Černému, kde navázání na některá jeho témata bylo poměrně plynulé.

Je pochopitelné, že bez přítomnosti učitele je mnohem těžší jít v jeho šlépějích...

Přesně tak. Lenka své nástupce ještě vychovat nestačila, na druhou stranu ale samozřejmě spolupracovala s řadou kolegů i v rámci mezinárodních týmů. Je tak naděje, že se některá témata budou rozvíjet dál – třeba kolega Jan Ciglbauer, s nímž se podílela na excelentním projektu *Staré mýty, nová fakta*, může část témat převzít. V mezinárodním kontextu má k Lenčiným tématům nejbliž polský kolega Paweł Gancarczyk, se kterým Lenka často spolupracovala. Paweł má zájem v této již „tradiční“ česko-polské spolupráci i nadále pokračovat, mimo jiné si zažádal o grant na Polské akademii věd, aby mohl přijet do Prahy a rok tu strávit a cíleně navázat na Lenčinu práci. Doufám, že tento plán vyjde.

Pokračují i některé tradice, kterých byla Lenka výraznou protagonistkou. Byla duší vzájemné spolupráce a komunitního života tady na ústavu – to uchováváme a jsme si vědomi, že je to něco cenného, na co navazujeme. Pokud bych měl vyjmenovat některé konkrétní akce i za hranicemi ryze ústavního života, začal bych krásným vzpomínkovým koncertem v Rudolfinu v únoru roku 2024. Lenku a její odkaz dále připomněla speciální sekce na konferenci středověké a renesanční hudby MedRen v Granadě, to bylo velmi důstojné a nejbližší právě té vědecké komunitě, v níž se pohybovala. Celý přednáškový blok a koncert byly věnovány její památce také na výroční konferenci americké muzikologické společnosti AMS v Chicagu na podzim roku 2024. Podařilo se také uspořádat její vědeckou pozůstalost, což jsme udělali týmově s kolegy, knihovníky a studenty. Vše už máme buď zapřirůstkované, nebo rozdané zájemcům. Tuto aktivitu podpořila také paní rektorka Králíčková, za což jsem velmi vděčný.

Musím říct, že této nabídce jsem sám využil – nejen mít odbornou literaturu přímo z hudebního ústavu, ale především moci každý den vidět ve své knihovně hmotnou vzpomínku na paní doktorku. Děkuji za tu možnost.

To jsem moc rád. Nyní ještě zbývají dva publikační projekty. Jeden se už chýlí ke konci – kolektivní monografie na její počest, do které přispěla i mezinárodní muzikologická komunita. Tematicky

bude kniha různým způsobem navazovat na Lenčin výzkum a hudební zájmy. Doufáme, že zvládneme rukopis do konce tohoto roku odevzdat nakladateli a během příštího roku vyjde.

Pak je tu ještě jeden „dluh“ – projekt, který Lenka nedokončila a já jsem vzal na sebe. Jde o takovou speciální záležitost, spis spojený s nahrávkou, původně zamýšlený k mým padesátinám. Ty jsem měl v době covidu a celé to vznikalo složitě, ale nakonec se oslava zdařila a dostal jsem tehdy prototyp knížky i s nahrávkou.

Je to publikace Opera v Praze kolem roku 1750, u níž bylo očekávané vydání v roce 2022?

Ano, tenkrát se nestihlo vydání, protože Lenka měla spoustu práce s granty. Aktuálně jsem všechny texty opět zrevidoval a nyní už zbývá „jen“ sehnat peníze na vydání. Ale věřím, že se nakonec podaří i tuto publikaci vydat.

Četl jsem, že tam mají být zajímavá, dosud neexponovaná jména. Na jaké ztracené perly zapomenutých mistrů barokní opery se mohou čtenáři a posluchači těšit?

Ano, jsou tam zastoupeni i skladatelé, kteří jsou obvykle jen ve slovnících a jejichž nahrávky prakticky neexistují, např. Francesco Zoppis nebo Giovanni Marco Rutini. Jde o repertoár italské opery uváděné v Praze kolem roku 1750, tedy galantní styl, raný klasicismus, chceme-li, a nahrávky jsou snad s jednou výjimkou ve světové premiéře. Textová část sestává ze sedmi drobných studií a celé to bylo koncipováno jako spíše příležitostný tisk, maximálně do 300 kusů. Je to převážně „úvodový“ materiál, vhodný pro studenty či zájemce, ale rozhodně má potenciál oslovit i širší publikum.

Aktivita studentů hudební vědy také nově podporuje Pamětní fond Lenky Hlávkové.

To je nová věc a jsem za to moc rád. Fond vznikl do velké míry právě z popudu nás, bývalých spolužáků Lenky. Chtěli jsme vytvořit sbírku, která by měla přesah i do budoucna – a po roce vyjednávání a hledání toho správného formátu vznikl pamětní fond v rámci Nadačního fondu UK. Právě v těchto dnech (*polovina listopadu – pozn. red.*) se ukončuje první ročník sběru žádostí o příspěvek a počátkem nového roku bude vybraným žadatelům udělena podpora. Posuzovat se bude kvalita projektu a odůvodnění finančních nároků. Navíc nemusí jít o unikátní projekt zaštitěný pouze tímto fondem – naopak lze kofinancovat něco, na co nestačí grant, stipendium a tak dále, což je docela běžná situace. Z pamětního fondu může být podpořena i studentská mobilita, kupříkladu aktivní účast na mezinárodní konferenci.

Podpora vědy je důležitá, a právě pro studenty a etablující se vědce víc než potřebná... Nejen pro ně. Vzpomínám na CD *Septem Dies* z roku 2021, za kterým stál velký výzkum a je to

skutečně ojedinělá nahrávka (*hudby znějící na pražské univerzitě v 15. století, pozn. aut.*). Velmi se líbila i zahraničním hodnotitelům a je to něco, co bychom určitě rádi dělali i do budoucna. Narážíme ale na způsob, jakým jsou tyto projekty posuzovány v rámci systému hodnocení vědy. Příprava kritických edic nebo dramaturgie takovýchto velmi specifických nahrávek zatím nemá své „kolonky“ – a pokud je má, tak za relativně méně bodů. A to je samozřejmě obrovská škoda, protože se tím dostáváme do velké nevýhody. Pakliže kunsthistorici zcela legitimně deklarují výstavy, pak i my bychom potřebovali mít takovéto dramaturgické počiny – nahrávky nebo i unikátní koncerty a představení, která bez solidního muzikologického výzkumu nevzniknou. Za tím je obrovská práce, která u nás zpravidla není vůbec zaplacená, nebo úplně mizivě, a když to pak ani nemůžeme vykázat v rámci práce na univerzitě nebo v akademii, tak je to špatně.

Je pravda, že umělecké výkony a výstupy se uvádějí ve „vedlejší“ databázi RUV (Registr uměleckých výstupů), a ne v „hlavním“ RIV – Rejstříku informací o výsledcích, čemuž odpovídá i hodnocení?

Přesně tak. Je to důležité téma. Konečně máme výsledky mezinárodního auditu vědeckého výkonu celé univerzity, z něhož vyplývá, že si vědy o umění na univerzitě stojí v mezinárodním kontextu velmi dobře, dokonce lépe než některé „tvrdé vědy“. Zároveň ale zcela jasně říká, že je tady nedostatek financí – že ty excelentní výkony se dějí takřkajíc „navzdory“ finančním podmínkám, které tu jsou. Na jednu stranu jsem vděčný, že si mnozí naší práce cení, a uvědomuji si, že jsme v mnoha ohledech souměřitelní s kolegy na prestižních zahraničních univerzitách. Potenciál, aby to bylo lepší, tu je, ale podstatnou brzdou je skutečně nedostatek financí. A tento problém se nevyřeší tím, že pracovníci humanitních oborů budou usilovat o mezinárodní granty. To rozhodně není cesta, která systémově vyřeší problém financování vysokých škol a výzkumu.

Na pražské hudební vědě je silná středověká hudební tradice. Sám vzpomínám na studentskou konferenci před mnoha lety, kde během jednoho příspěvku rozdali kopie starého zápisu ze středověkého rukopisu a přítomní začali zpívat chorál. Ta praxe je živá samozřejmě i díky personě Davida Ebena. Jak byste celkově popsal zaměření Ústavu hudební vědy FF UK?

(*smích*) Ano, zpívání chorálu je tady poměrně rutinní záležitost – což chápu, že někdy může vzbudit překvapení. Ale není to jen o chorálu, to by samozřejmě bylo hrubé zkeslení, které potřebuje vyvážit. Myslím, že tím nejsilnějším „protizávažím“ studia středověkého chorálu, včetně neumové notace, je orientace na kulturně etnografické zkoumání hudby, kde se za posledních 10 až 15 let podařilo ujit velký kus cesty a vznikly velmi cenné práce,

doc. Mgr. Marc Niubo, Ph.D.

Studoval sólový zpěv na Pražské konzervatoři a hudební vědu na Filozofické fakultě UK. Ve svém výzkumu se primárně věnuje italské opeře v Praze, kterou popsal v monografii *Italská opera v mozartovské Praze* (2022). Mezi další témata jeho výzkumu či výuky patří duchovní hudba doby baroka, hudba a divadlo při českých korunovacích, tvorba W. A. Mozarta, A. Dvořáka, otázky provozovací praxe, edičních technik či hudební kritiky. Ústav hudební vědy FF UK vedl mezi lety 2016–2021 a opět jej vede od roku 2024.

z nichž některé byly nedávno přetaveny do speciálního sborníku studií.

Zvuk, gender, identita (ed. Tereza Havelková a Vít Zdrálek)?

Přesně tak. Tento způsob přemýšlení o hudební kultuře, který je velmi aktuální a nepochybně ještě dlouho bude, je také poměrně markantní značka našeho pracoviště. Je to oblast, kterou musíme dále kriticky rozvíjet. Myslím si, že současná doba k tomu ještě víc vybízí, vzhledem k tomu, jak vypadá současný svět. Celá oblast kulturní analýzy, anebo vůbec přemýšlení o současném světě, se tak dotýká skutečně „živého masa“, a humanitní vědy včetně té hudební tu mají co říci. A pak je tu ještě pomyslný „zlatý střed“ hudby mezi středověkem a postmodernou, kde se mísí nejen ryze historické, ale i kulturně orientované zkoumání hudby minulých věků...

Nakonec i minulé století se mohou zásadně aktualizovat, přinejmenším tzv. poučenou interpretací, která už je nejen zcela „doma“ v baroku, ale v posledních letech se rozvíjí i v dalších epochách. Kupříkladu velmi zajímavými výboji Marka Štryncla s ansámblem Musica Florea, v jehož poučené romantické interpretaci znovu-poznáváme i Dvořáka, Smetanu nebo Fibicha. Slyšet tak hluboce zažitou věc, jako je Novosvětská symfonie – stejné melodie, ale docela jinak, je skutečně

zážitek. A ukazuje to, že nelze říci, že poznání čehokoli je „hotové“...

Ano, pokud jde o samotné provozování hudby, potom právě zkoumání interpretačních stylů minulých epoch samozřejmě velmi názorně dokazuje, že i v této oblasti se můžeme poměrně smysluplně posouvat a stále objevovat. Nahrávky Marka Štryncla jdou v tomto ohledu mnohem dál než třeba Roger Norrington nebo John Eliot Gardiner. Mrzí mě, že k tomu chybí kompetentní debata, to ale nejde ani tolik za hudebními vědci, jako spíš za hudební publicistikou a tím, jaký má u nás prostor a možnosti. Popravdě, tohle by zasloužilo mezinárodní pozornost a diskusi.

Jak vlastně přicházíme na to, jak hrát hudbu, o které nám žádný pamětník už nemůže nic říct? Jak zjišťujeme ty obvykle nepsané praktické interpretační nuance jako větší či menší vibrato, rytmické a dynamické proměny v průběhu melodie, které jsou v jádru historicky poučených interpretací?

Může to být vlastně cokoliv. Velmi záleží na době – mohou to být dobové učebnice, rytiny, malby, ale i nástroje jako takové, které se samozřejmě zkoumají i z ryze fyzikálních a akustických hledisek, jsou to estetická pojednání... Deníkové záznamy, korespondence nebo cestopisy mohou obsahovat popisy provozování hudby i jaký efekt měla na posluchače. Využíváme všechny dostupné prameny, které si člověk vůbec může představit, a snažíme se z toho kriticky složit skládačku, která by byla vnitřně koherentní, dávala smysl a nakonec obstála i při hudební realizaci.

Nikdy nebudeme mít sluchovou zkušenost člověka nějaké jiné epochy, to je jasné. Vytvořit z tohoto pohledu *autentickou* interpretaci je nemožné. Autentičnost bude spočívat pouze v našem nasazení, ale nikoliv v tom, že přesně zrekonstruujeme všechny parametry. To se nestane – sluchovou a vůbec životní zkušenost posluchače z minulosti nezopakujeme, ale určitými cestami se můžeme nepochybně přiblížit dobovému zvuku mnohem víc než jinými.

Anebo můžeme bezděčně vytvořit úplně novou tvůrčí praxi – jako florentská Camerata, která při snaze o znovuoživení řeckého dramatu na konci 16. století položila základy opery...

Nejen Camerata a její konkurenti, ale i každé hledání dobové stylové interpretace je nekončící proces, při kterém zákonitě vzniká něco nového. A nakonec se vždy ocitneme v bodu, kdy žádnou oporu v písemném nebo jiném typu pramene nenajdeme a musíme se při interpretaci spolehnout už jen na osobní estetický úsudek. Někteří se z principu na nic ptát nechťejí (už „všechno ví“), jiní se ptají pouze „vlastního citu“. Ale čím víc otázek si interpret na začátku klade, tím víc může nalézat, objevovat a rozšiřovat si zásobu odpovědí. A těm muzikologové pomáhají.

Mgr. Lenka Fárová, Ph.D.

Od roku 1999 působí na Filozofické fakultě UK, nyní jako vedoucí finského oddělení na Ústavu germánských a severských studií FF UK. Tamtéž vystudovala angličtinu a finštinu (1988 až 1993, s diplomovou prací *Finská literatura v českých zemích*). Doktorská studia zakončila disertací *Valence finských sloves* (2003). Mezitím studovala i ve Finsku (Helsinky, Jyväskylä). Zabývá se výzkumem kontrastivní korpusové lingvistiky, jazyka literárního překladu a výukou finštiny jako cizího jazyka. Publikovala řadu studií a podílela se na vzniku několika korpusů (ICLFI, InterCorp). Působí jako tlumočnice a překládá finskou prózu, poezii či literaturu pro děti. Editoricky spolu s Violou Parente-Čapkovou a s Janem Dlaskem stála i za studentskými překladovými antologiemi *Lesní lišky a další znepokojivé příběhy* a *Za letních nocí se tu nespí lehce*. Roku 2020 obdržela Řád finského lva (v kategorii rytíř I. třídy).

Držíme se finského étosu „sisu“

Tento finský výraz vyjadřuje odhodlání a sílu, kdy je třeba vytrvat navzdory překážkám. Lenka Fárová vede na Filozofické fakultě UK obor, jenž po smrti Jana Dlaska, jedné z obětí tragické střelby z prosince 2023, navazuje na jeho odkaz. A Dlaskovo jméno nese i fond podporující nadějně studující.

TEXT Martin Rychlík FOTO Hynek Glos

Kolikrát jste už byla ve Finsku?

Přesně vám to asi neřeknu; rutina to ještě není, ale snažím se, abych se tam alespoň jednou za rok dostala na konferenci nebo na seminář, protože člověk potřebuje udržovat kontakt s kolegy, jazykem i s prostředím. Být zkrátka v obraze.

Když jsme se krátce před interview viděli, zmínila jste, že vám přednášel i profesor Martin Hilský. Takže jste na FF UK studovala anglistiku a finštinu dohromady?

Tehdy se to jmenovalo moderní filologie, byl to dvoubor angličtina–finština. Finština byla šťastná náhoda. Já chtěla z gymnázia na anglistiku, to byl můj cíl. Ale v té době byl povinný dvouobor, takže si člověk musel k angličtině vybrat ještě něco, jenže možnosti nebyly úplně volné. V nabídce byly jen čtyři jazyky: ruština, korejština – tehdy samozřejmě severní –, japonština a finština. A z toho jsem si finštinu vybrala s tím, že „to je ještě v Evropě“.

A zájem o Skandinávii jste měla?

O sever ano, protože jsem na gymnáziu Na Pražačce chodila do výtvarné třídy a do kroužku mladých zájemců o architekturu. Bavili jsme se tam o Alvaru Aaltovi a finské moderní architektuře, a to mě zaujalo. Ale samozřejmě jsem v té době o jazyku nevěděla vůbec nic a kromě Waltariho jsem finskou literaturu v překladech načítala až na přijímačky...

Když jste začala studovat, co bylo na finštině nejtěžší?

Všichni jsme začínali od nuly. Na začátku člověk musí vzít za své, že finština je

úplně jiný jazyk. Když se učíte indoevropské jazyky, máte aspoň latinsko-řecký základ ve slovní zásobě, něčeho se člověk chytí. Finština má takových slov opravdu málo, i když se to vlivem angličtiny mění... A potom celá struktura jazyka – musíte přistoupit na odlišný systém.

A kdy jste si řekla: „Jo, to je fajn, to jsem si vybrala dobře.“?

Asi dva roky trvalo, než jsem do jazyka pronikla tak, že jsem ho začala brát za svůj. A bylo to hlavně díky naší skvělé učitelce, doktorce Hilce Lindroos, která zde působila od konce 60. let jako lektorka. Byla rodilá Finka, ale žila v Praze, uměla i česky. Právě ona nás získala pro jazyk i svým přístupem, protože náš obor býval taková velká rodina. No, tak „velká“ je možná až silné slovo, ale bylo to příjemné, skoro rodinné prostředí. Hilka Lindroos nám vždy vycházela vstříc, snažila se, abychom se dál rozvíjeli.

Kolik vás studovalo finštinu?

Začínalo nás osmnáct, dokončilo šest lidí. I proto, že jsem studovala v přelomových letech – nastupovala jsem v roce 1988 a už rok poté začala studentská stávka, takže se měnilo mnohé. A z našeho ročníku spousta lidí odjela do světa hned, jak to bylo možné.

Když jste zažila onen revoluční rok na univerzitě, jaké to bylo pro vás osobně?

Bylo to hodně bouřlivé, hektické období, kdy se každý snažil nějak přispět. Spolužáci a spolužačky jezdili do svých rodných vesnic a měst a snažili se šířit novinky tam. Já jsem z Prahy, takže jsem se zapojila tady. I když mi psaní na stroji moc nešlo, celé dny jsem přepisovala různé texty typu „Kdo je Valtr Komárek?“ a prohlášení kardinála Františka Tomáška a tak dále. Malovaly se trans-parenty, škola žila.

Napadlo vás tehdy: „A teďka už do Finska budu moci i jet...“?

Paradoxně se do Finska mohlo už dřív, před Listopadem 1989. Od roku 1975, po Konferenci o bezpečnosti a spolupráci v Evropě. Byla sice nutná výjezdní doložka, ale bylo to možné. Finsko bývalo takové jakoby „polootvěřené“, takže i naši předchůdci ve studiu se dostávali třeba na tamní letní kurzy finštiny. Už v létě 1989 jeden náš spolužák na letní kurz jel, tudíž jsme věděli, že to teoreticky možné je. Pochopitelně to ale bylo značně omezené.

Jak to vypadalo po revoluci?

Po roce 1990 se otevřelo plno možností, začala k nám jezdit i řada odborníků. Ne, že by to bylo předtím úplně uzavřené, ale svět se změnil. Přednášel nám profesor Yrjö Varpio o finské literatuře. Tehdy měl projekt finsko-maďarských literárních kontaktů. A když byl v Praze, říkal: „To by bylo skvělé, kdyby se to udělalo také s vámi“. Tak jsem se ponořila do archivů a byla z toho moje diplomová práce – recepce finské literatury v českých zemích.

A kdy jste vy vyjela poprvé do Finska?

Poprvé jsem tam byla v červenci 1990, na letním kurzu finštiny ve městě Lappeenranta. To je ve východním Finsku, kousek od ruských hranic. Tehdy se tolik nelétalo, takže cesta z Prahy do Finska trvala tři dny – vlakem přes Berlín, Malmö, Stockholm, tam jsme čekali celý den na loď! Dobrodružství to bylo. Na „letní“ škole jsem strávila tři týdny v podstatě v jediném svetru, který jsem si vezla, jaká tam byla zima! Člověk se ale ohřál v sauně, to bylo fajn.

Vy se prý saunujete jen ve Finsku?

To je pravda. Mám saunu spojenou právě s Finskem a s tamní přírodou. Sauna je usebrání, většinou se v ní ani moc nemluví.

Dnes jste vedoucí finských studií. Jak se za těch zhruba 35 let proměnil váš obor?

Koncepce na FF UK byla filologická. Měli jsme jazyk i literaturu – nás literaturu učil velmi zasloužilý překladatel Jan Petr Velkoborský. Dodnes na něj rádi vzpomínáme. Nicméně zakladatelem oboru byl profesor Vladimír Skalička, obecný lingvista, který se finsky naučil už před válkou. A pak koncem 60. let

nazrála situace, kdy se rozhodl obor založit. Přispělo k tomu možná i to, že tadý češtinu studovala Hilikka Lindroos, takže se to propojilo, a od té doby tu finština je. I my dodnes držíme filologickou tradici. Jazyk bez literatury nemůže existovat, a naopak. Naši studující se tedy seznamují jak s jazykem a jeho zákonitostmi, tak s finskou literaturou, starší i novější. Mají také kurzy finské kultury, historie a reálií.

A musejí sledovat lední hokej, ne?

To je náš povinný předmět (*směje se*). Ale hokej je bezesporu sportem, o němž se ve Finsku nejvíc mluví a který se nejvíc prožívá. Každý Fin je hokejový trenér, podobně jako je každý Čech zase fotbalový kouč.

Díval jsem se na Databázi knih, že máte za sebou čtyřicítku překladů – včetně Roberta Fulghuma z angličtiny. Které z těch finských autorů obzvláště doporučíte?

Přeložila jsem knihu, která patří k zajímavým dílům moderní finské literatury a odehrává se v Praze. Napsal ji Pentti Saarikoski, vyšla jako *Čas v Praze*. Saarikoski byl primárně básník, ale tohle je prozaické dílo; velmi autobiografické, trochu milostný příběh, trochu cestovní deník. Tenhle text jsem začala překládat na své první stáži v Tampere v roce 1992, ukázky pak vyšly časopisicky, ale kniha vznikla až po pětadvaceti letech! Někdy si člověk počká.

A co další autoři?

Překládala jsem hlavně současné romány – třeba *Paní plukovníkovou* Rosy Liksom, dvě knihy Tommiho Kinnunena: *Čtyřcestí* a *Vystrkov*, *Můru* od Katji Kettu, ale i klasické povídky pro Český rozhlas, knížky pro děti anebo moderní poezii.

Když jsem projížděl vaše překlady, zaujal mě právě Vystrkov (2018). Říkal jsem si: jak jako překladatelka vezmete původní název – nějakou hříčku, možná „Horní Dolní“, nějakou díru – a přeložíte ho do češtiny volně, ale srozumitelně jako Vystrkov?

To jste narazil na zajímavý problém, protože *Vystrkov* se v originále jmenuje *Lopotti*. Autor v knize i vysvětluje, co to znamená. Je to totiž finská verze našeho slova „svoboda“ – byla to část na okraji obce, kde bydlívali lidé, kteří úplně ne-

zapadali do společenství. A pak z toho vznikl v češtině *Vystrkov*, což je místní název, který na mapách najdete poměrně často. Hlavním tématem knihy je odlišnost, jinakost, takže se to pěkně hodilo do celé koncepce.

Dobře znáte obě mentality, českou i finskou. Prozradte nám, jak třeba běžný Fin v Lappeenrantě či Finka v Turku vnímá Česko a Čechy? Co vědí o Česích?

Záleží samozřejmě na tom, koho se zeptáte – generalizace vždycky trochu kulhají. Většina Finů má ráda hokej, čili vědí, že Češi hrají hokej. Taky dobře vědí, kde je Praha, neboť skoro všichni už tu byli. Letadlem jsou to dvě hodiny. Kdybyste se ptali starší generace, určitě si vybaví šok z roku 1968 nebo běžce Emila Zátopka na helsinské olympiádě 1952. Vymysleli mu i přezdívku: finštinou nemá „z“, takže si ze jména Zátopek udělali „Satu-Pekka“, což znamená „pohádkový Pekka“; Pekka je běžné mužské křestní jméno. Byl pro ně zjevením.

A co vědí Finové o české kultuře?

Skvělou práci momentálně odvádí Susanna Rätý a dlouhodobě Eero Balk – překladatelé české literatury. Susanna šla tak daleko, že v roce 2022 založila nakladatelství Kairaamo, které se primárně zabývá vydáváním české literatury! V říjnu na helsinském knižním veletrhu představovala překlad *Žitkovských bohyní*, za účasti autorky Kateřiny Tučkové. Poměrně oblíbená je česká kinematografie a docela čilá je kulturní výměna i na divadelní frontě.

Jak se uplatňují vaši absolventi? Jsou to hlavně překladatelé, tlumočníci?

Dělají všechno možné, ale překladatelů jsme vychovali docela hodně a řada z nich dostala různá ocenění. Jedna z našich bývalých kolegyní, Viola Parente-Čapková, se ovšem také stala profesorkou finské literatury na Univerzitě v Turku! To je obdivuhodný výkon, protože je vlastně vůbec první nefinskou profesorkou finské literatury ve Finsku.

Také vy jste dosáhla výjimečného ocenění. Kde jste přebírala finský řád?

Vyznamenání si moc vážím. Jde o Řád finského lva, jsem „rytířka“. Dostala jsem jej v roce 2020, což byl zvláštní rok. Kvůli covidu nebylo možné se sdružo-

vat, takže jsem ho přebírala na terase rezidence finské ambasády v Praze, aby to bylo venku. Předával mi jej v zastoupení prezidenta velvyslanec Jukka Pesola. Beru to jako ocenění práce celého našeho oddělení. A myslím, že naši absolventi mají ve Finsku poměrně dobrý zvuk. Oni se zdaleka neuplatňují jen jako překladatelé, pracují na nejrůznějších pozicích v mezinárodních společnostech či kulturních institucích. Ne všichni se živí finštinou jako takovou, ale studium jim dalo důležitý způsob nahlížení na svět a odlišnost finštiny jim dává i možnost vidět souvislosti jinak.

Když sečtete studenty – bakalářské, magisterské a doktorské –, kolik jich nyní máte?

Tak přes čtyřicet. Doktorandky máme dvě. Finština se studuje vždy v kombinaci, takže si ji zájemci mohou navolit s dalším oborem, který fakulta nabízí. Často to bývá další jazyk – ať už „velký“ nebo menší, ale nejen to. Stále máme převís zájmu a doufáme, že přilákáme další nadšence, protože pro takovýto obor musíte mít jistý zápal – dělat to jen proto, že „něco studuju“, vlastně ani nejde. Příští rok se tedy těšíme na 20 až 25 nových studujících.

A jaké je osazenstvo vašeho oddělení? Působí u vás i jeden finský docent...

V tuto chvíli je nás pět, přičemž dva kolegové půl úvazek. Finský lektor a docent Univerzity v Helsinkách Yrjö

Lauranto k nám byl vyslán partnerskou organizací, která se jmenuje Opetushallitus (OPH), a jde o organizaci pod ministerstvem školství, která se stará o podporu výuky finštiny na zahraničních univerzitách, ale organizuje mimo jiné už zmiňované letní kurzy a stáže ve Finsku. Takže kromě mě tedy Yrjö Lauranto, dále Michal Kovář – který se věnuje primárně finské literatuře (jeho specializací je starší literatura, ale v současnosti učí i tu novější), ovšem i sám-skému jazyku a kultuře –, doktorandka Zuzana Jancíková na půl úvazku vyučuje jazykové kurzy, korpusovou lingvistiku a syntax. A půlúvazek má i historik Tomáš Masař, jehož disertace srovnávala finské národní probuzení s českým národním obrozením v 19. století, kdy existovaly i čilé styky mezi finskými intelektuály a Čechy.

Jedním z vašich kolegů byl až do 21. prosince 2023 i Jan Dlask. Bohužel spolu s dalšími třinácti lidmi na FF UK při střelbě tragicky zahynul... Jeho jméno dnes nese pamětní fond. Co vše umožňuje, nač je určen a co studujícím nabízí?

Ano, byl založen na jeho památku. Myslíme si, že je to skvělá možnost, jak si připomínat odkaz a osobnost našeho kolegy doktora Jana Dlaska, protože se sice říká, že všichni jsou „nahraditelní“, ale pak zjistíte, že někteří nahraditelní nejsou... (*zváží*) Jeho specializací byla finskošvédská literatura, což je literatura psaná švédsky na území Finska. Ve Fin-

sku totiž žije švédskojazyčná menšina, švédština je jedním z úředních jazyků, a tato literatura je tedy velmi bohatá. On se této problematice věnoval proto, že měl vystudovanou jak finštinu, tak švédštinu – spojoval dva světy, dvě erudice. Pamětní fond dr. Jana Dlaska tudíž podporuje studující finských a švédských studií. Navazuje na jeho specializaci a umožňuje studujícím obou oborů žádat o podporu na výzkumné, překladatelské či popularizační projekty, na cestovní náklady a podobně. Je to příležitost, jak studium rozvíjet. Nedávno byla vyhlášena první výzva a zatím jsou přihlášeny pouze dva projekty. Je to zřejmě dáno i tím, že jde o novinku, že u nás není tradice o něco žádat, možný je i ostych studentů... Jde však o peníze od dárců a je dobré připomínat potenciál Dlaskova fondu pro rozvoj našich studujících.

A jaká je budoucnost finských studií na FF UK?

Finská studia jsou výborně propojená s univerzitami ve Finsku i v Evropě. V rámci střední Evropy pořádáme od roku 2017 s podporou OPH mezinárodní podzimní školu fennistiky, která rotuje a pořádají ji univerzity v Greifswaldu, ve Varšavě a UK. Byla tam zapojená též Univerzita v Kolíně nad Rýnem, nyní jednáme s Vídeňskou univerzitou. Je to spolupráce, jež umožňuje se potkávat, vyměňovat zkušenosti a dostávat zpětnou vazbu. Ukázalo se, že je to pro studenty velmi přínosné. Z Varšavské univerzity by k nám na jaře měla v rámci 4EU+ přijet jako hostující profesorka Ewelina Bator. A to je pro nás vítané obohacení, protože se zabývá současnou finskou literaturou. Bude mít v Praze kurzy pro naše studující a zároveň pracovat na projektu o recepci finské literatury ve středoevropském prostoru. Naším úkolem je tedy dál obor rozvíjet a neopouštět pozice – v duchu finské vlastnosti zvané *sisu*. Toto slovo obsahuje houževnatost, odolnost i jistou umanutost. A tu potřebují všichni finštináři.

Každý Fin je hokejový trenér, podobně jako je každý Čech zase fotbalový kouč.

V roce 2020 se stal prvním univerzitním fondem v České republice. Během pěti let existence podpořil 36 studentských projektů. Pandemie covidu-19, ruská agrese na Ukrajině a tragédie na Filozofické fakultě UK pak přinesly potřebu širší pomoci všem, kteří se ne vlastní vinou ocitli v těžké situaci.

TEXT Václava Marková, Lucie Dvořáková FOTO Archiv UK

Nadační fond UK **podporuje** talenty, duševní zdraví i odolnost

Podpora studujících, i těch středoškolských, kteří se na univerzitu teprve chystají, byla součástí Nadačního fondu UK od počátku. Jeho záměrem byl rozvoj vzdělávacích, výzkumných a vědeckých aktivit na UK i rozvoj třetí role univerzity.

Hned úvodní rok jeho fungování však zasáhla pandemie covidu-19. První výzvy se proto zaměřily na studentské projekty zmírňující dopady pandemie mezi studujícími. „Témata se týkala jak podpory studentů v oblasti výuky, psychologické podpory, duševního zdraví, tak třeba organizace očkování, poradenství či snižování stresu,“ přibližuje předseda Správní rady Nadačního fondu UK Jan Škrha.

Po bezprecedentní ruské agresi na Ukrajině následovala pomoc ukrajinským studujícím. Ukázalo se, že právě nadační fond je jedním z účinných nástrojů, jak nenadálým událostem na univerzitě čelit. Fond stál vždy na straně studujících, jimž pomáhal překonávat překážky, které by jinak bránily jejich úspěchu.

Důraz na duševní zdraví

Konec roku 2023 zasáhl univerzitu i společnost způsobem, který si do té doby nikdo neuměl představit. Okamžitě po tragédii na Filozofické fakultě vznikla sbírka na podporu pozůstalých, zraněných a zasažených. Díky štědrosti dárců mohl fond poskytnout pomoc v hodnotě téměř 90 milionů korun.

V roce 2024 došlo k otevření tří podfondů: Fondu odolnosti, Pamětního fondu dr. Jana Dlásky a Pamětního fondu dr. Lenky Hlávkové. Z nich nyní správní rada rozděluje na 700 tisíc korun. Podpoří studentské projekty zaměřené na duševní zdraví a well-being na univerzitě a také studující finštiny, švédštiny a hudební vědy.

Programování k novým lékům

V roce 2023 získal Lukáš Majer ještě jako student Gymnázia Zlín – Lesní čtvrt finance na výzkum týkající se předvádění vlastností léčiv pomocí strojového učení. Pětice studentů si tehdy rozdělila 206 tisíc korun v rámci výzvy pro nadačné středoškoláky a středoškolačky. Jejím cílem bylo propojit mladé talenty s vědci na Univerzitě Karlově, podpořit jejich cestu na univerzitu a pomoci jim najít jejich budoucí uplatnění.

„Jedna z nejlepších věcí, co mi přinesl příspěvek Nadačního fondu UK, kromě těch materiálních, je pocit, že to má smysl, že můj výzkum stojí za to,“ říká Lukáš Majer.

Nadaný student svůj směr našel díky spolupráci s Farmaceutickou fakultou UK v Hradci Králové. Nadchla ho tzv. bioinformatika, obor, který do té doby neznal. „Jde o využívání síly počítačů a toho, že dokážou udělat velké množství výpočtů za opravdu krátkou dobu, na to, abychom v mém případě objevovali nová léčiva a ověřovali, že dělají to, co mají dělat,“ vysvětluje.

Bioinformatiku v současnosti studuje a o své budoucnosti má jasno. „Chtěl bych se vydat směrem *de novo* vývoje léčiv,“ říká. „Pokud chci léčit nějakou nemoc, nestačí jen vymyslet lék. Mu-

síme nejprve zjistit, co by ten lék měl dělat. To je otázka spíše pro medicínu a podobné obory. Ty nám řeknou, že by měl např. zabránit produkci nějaké látky, nebo ničit určitou buňku. S tím už se dá v bioinformatice pracovat.“

Oceněný výzkum kvasinek

V rámci mezioborové spolupráce tak může jednoho dne narazit na dalšího z podpořených středoškoláků Mikuláše Ladina. Nadační fond UK podpořil jeho výzkum patogenních kvasinek, který prováděl pod vedením Olgy Heidingsfeld na Přírodovědecké fakultě UK.

Ze získaného grantu pořídil výzkumné vybavení a realizoval projekt v míře, která by jinak nebyla možná. Díky tomu mohl výzkum prezentovat na mezinárodních konferencích i vědeckých soutěžích, jako je Česká hlavička, kde v roce 2024 obsadil třetí místo. „Hlavně jsem ale letos v květnu obdržel Cenu České učené společnosti, ocenění, kterého si vážím nejvíce,“ prozradil.

Výzkum ho podle jeho slov naučil nejen vědeckým postupům, ale také trpělivosti. „Téměř nikdy žádný experiment nevyjde napoprvé, napodruhé, někdy ani napotřetí a někdy vůbec. Tato skutečnost mě kromě nesmírné trpělivosti naučila i pokoře a ukázala, že součástí vědy je i zjistit, kudy cesta nepovede. Nehledě na to, jak moc bychom si to přáli,“ shrnuje svou zkušenost Mikuláš Ladin.

Na patogeny se posléze rozhodl zaměřit z jiné strany a po maturitě nastoupil ke studiu všeobecného lékařství na 2. lékařské fakultě UK. Své cenné vědecké zkušenosti se chystá zúročit i zde. „V budoucnu bych se chtěl kromě samotného lékařství věnovat i aplikovanému výzkumu právě v medicínské oblasti a aktivně se věnovat výzkumným projektům, které nabízí 2. lékařská fakulta,“ dodává.

V posledním roce prošel Nadační fond UK zásadní profesionalizací, zveřejnil novou strategii rozvoje, inicioval spolupráci s dalšími univerzitními fondy a plánuje další růst. I nadále se zaměří na podporu znevýhodněných studujících i mladých talentů a na rozvoj špičkové vědy. „Vedle toho však do dalšího programu zařadil systematickou podporu odolnosti a duševního zdraví jako klíčového předpokladu pro udržitelný rozvoj celé akademické obce,“ uzavírá předseda správní rady Jan Škrha.

Co umí **genetika** u dědičných chorob očí

„Nemám čas vyhořet – pořád se objevuje něco nového a zajímavého,“ říká vědkyně Petra Lišková. Nejvíce si cení práce strávené nad hledáním genů *GRHL2* a *OVOL2*, spojených se vzácnými onemocněními rohovky. Tyto geny se jejímu týmu podařilo objevit i díky tomu, že systematicky vyhledali a vyšetřili téměř všechny pacienty s tímto onemocněním v ČR. Objev dnes umožňuje lékařům lépe odhadnout rizika u jednotlivých pacientů a přizpůsobit jim péči na míru.

TEXT Jitka Jiříčková FOTO Veronika Vachule Nehasilová

Čím se Centrum klinické oční genetiky Všeobecné fakultní nemocnice (VFN) v Praze, kde pracujete, liší od zahraničních center?

Zabýváme se genetikou oka, vyšetřujeme a zkoumáme široké spektrum zajímavých pacientů se vzácnými chorobami, kteří se do našeho centra objednají na vyšetření. V zahraničí je často výzkum rozdělený na úzké specializace, například na onemocnění sítnice, my však pokrýváme celé spektrum vzácných očních nemocí od vývojových vad přední části oka až po onemocnění zřetivého nervu. Tím vyplňujeme mezeru v péči: pacienti u nás často získají odpovědi na otázky, které jim jinde nemohou zodpovědět, neboť s danou chorobou nemají mnoho zkušeností.

Jak jste se k tomuto výzkumu dostala?

Chtěla jsem dělat postgraduál, a tak jsem obeslala všechny pražské oční kliniky s žádostí, zda by mne někdo chtěl jako studenta. Ozval se prof. Mar-

tin Filipec z Oční kliniky I. lékařské fakulty UK a VFN v Praze. Začínali jsme výzkumem endoteliálních dystrofií rohovky (*skupina dědičných onemocnění, která postihují vnitřní vrstvu rohovky a způsobují jeho degeneraci – pozn. red.*). Profesor Filipec již tehdy sledoval mnoho let rozsáhlý soubor několika rodin. Zajímala ho genetická příčina jejich onemocnění, kterou však v té době nebylo možno díky technologickým omezením určit. Dostala jsem tuto skupinu pacientů s úkolem nalézt příčinný gen na starost. Postupně se přidávaly i další dědičná onemocnění oka. Současně s postgraduálním studiem jsem pracovala jako běžný sekundární lékař ve VFN.

Stále jste v pravidelném kontaktu s pacienty?

Ano, jednou týdně mám ambulanci v Centru klinické oční genetiky. Při současném vytížení bych více klinických dnů již časově nezvládla.

prof. MUDr. Petra Lišková, M. D., Ph.D
Proděkanka 1. lékařské fakulty pro grantovou problematiku. Působí na Klinice pediatrie a dědičných poruch metabolismu 1. LF UK a VFN a v Centru klinické oční genetiky při Oční klinice Všeobecné fakultní nemocnice v Praze. Odborně se zabývá oftalmologií a genetickými mechanismy vzácných očních chorob. V ČR se jedná o jedinou výzkumnou skupinu systematicky zaměřenou na celou oční genetiku. Spolupracuje mimo jiné s University College London Institute of Ophthalmology.

Jak časté vlastné vzácné oční choroby jsou?

Když se sečte všech asi 900 známých vzácných chorob oka, odhaduje se, že nějakou trpí až jeden z 1200 obyvatel. Z toho asi osmdesát procent je monogenně dědičných, tedy způsobených poruchou jediného genu.

Váš výzkum pokrývá široké spektrum témat. Na co se zaměřujete konkrétně?

Výzkumné směry dělíme podle částí oka, začínáme vpředu, tam zkoumáme především rohovkové dystrofie a vývojové vady, další jsou onemocnění čočky, nakonec se dostáváme k sítnici a zrakovému nervu. Dystrofie sítnice představují nejpočetnější skupinu, mají několik desítek poddruhů. Jedním z příkladů je Stargardtova choroba, která je způsobena mutacemi ve velmi dlouhém genu. Odhaduji, že jen v Evropě se tomuto onemocnění věnuje několik desítek vědců. Vzhledem k velmi širokému záběru se neobejdeme bez domácích a zahraničních spoluprací – část práce děláme sami, část sdílíme s kolegy. Rivalita sice existuje, ale u vzácných chorob spolupráce převažuje, jinak by pokrok nebyl možný.

Jak taková spolupráce probíhá?

Prakticky to funguje například tak, že při novém objevu genu oslovíme kolegy v Evropě a zjišťujeme, zda nenašli něco podobného. Pro potvrzení příčiny

totiž nestačí jedna rodina – mutace musí být doložena u vícero. Existují sice internetové nástroje, ale osobní kontakty fungují lépe. Je to mravenčí práce: z několika stovek pacientů mají jen jednotky něco opravdu nového, neobvyklého. Nejprve procházíme všechny známé úseky genomu, kde se mutace mohou pro danou chorobu vyskytovat, a pokud se nic nenajde, hledáme v nových genech a data propojujeme na mezinárodní úrovni.

Takto jsme například objevili variantu v genu u lidí dosud nedávaném do souvislosti s dystrofií sítnice. Následně ji potvrdili i švýcarští kolegové a přidali důkaz z myšího modelu. Nakonec se podařilo najít ještě několik dalších rodin – a jak trefně poznamenala sama jedna pacientka: „Už to nejsme jen my (naše rodina) a myš.“

Jaký přínos má genetické vyšetření pro samotné pacienty?

Velkou výhodou je, že pacienti díky výsledkům vědí, zda je jejich onemocnění dědičné. Dozvědí se například, že jejich dítě bude pouze přenašečem konkrétní mutace. Každý člověk totiž nese určité množství recesivních genetických variant, které může předat dál, ale přenašečství samo o sobě obvykle nepředstavuje problém.

Pokud se podíváme na všechny vzácné choroby dohromady, odhaduje se jejich počet na osm až devět tisíc. Například v Anglii statistiky ukazují, že

čtyři až pět dětí ze sta má nějakou vzácnou chorobu – a často o tom zpočátku ani nevědí.

Děsí se pacienti, když se z genetického vyšetření dozvědí závažnou informaci?

Je nutné s nimi jednat velmi citlivě. Zaměřujeme se na genetiku oka, ale někdy se objeví i takzvané náhodné nálezy – mutace v genech, které souvisí s jinými nemocemi. Takové výsledky předáváme klinickým genetikům, kteří je pacientům dokáží vysvětlit a poskytnout jim další odbornou péči. Třeba u pacientky, u níž jsme zkoumali oční geny, se ukázalo, že také nese mutaci způsobující Alportův syndrom, což je dědičné onemocnění ledvin, které se projevuje hematurií (krví v moči) anebo proteinurií (bílkovinou v moči) jako jedním z příznaků.

Může mít taková informace i pozitivní stránku?

Ano, někdy umožní pacientovi snížit riziko vzniku nebo včasnou léčbu sekundárních komplikací, jako např. glaukom. Typickým příkladem je Leberova hereditární optická neuropatie – dědičné onemocnění, při němž může člověk během několika týdnů náhle přijít o zrak, nejčastěji ve druhé a třetí dekádě života. V rodinách proto děláme screening, abychom věděli, kdo je nositelem. Statisticky se nemoc na podkladě mutací v mitochondriálním genomu projeví u poloviny mužů a u deseti procent žen. Faktory, jako je kouření a alkohol, riziko manifestace výrazně zvyšují. Naopak zdravý životní styl může působit jako ochrana.

Pokud u pacienta najdeme dominantní mutaci, víme, že jeho děti mají 50% riziko přenosu vloh pro toto onemocnění. Rodiny pak stojí před rozhodnutím, zda využít preimplantační genetickou diagnostiku (PGD), která umožňuje vybrat embryo bez konkrétní mutace. U chorob s velmi těžkým průběhem, například u vrozené nevidomosti, bývá motivace k využití PGD silná – rodiče chtějí zdravého sourozence i z toho důvodu, aby mohl v budoucnu tomu hendikepovanému pomáhat. Je dobře, že se v poslední době více začalo mluvit v této souvislosti i o *skleněných dětech*, tedy sourozencích vážně nemocných dětí, kteří nesou velkou zodpovědnost a břemeno péče.

Jak daleko je dnes věda v oblasti očních genových terapií a co všechno testování těchto léčebných metod obnáší?

Na nedávné přednášce jsem ukazovala vědecký článek, kde stálo, že v březnu 2025 bylo v nejznámější databázi klinických studií zaregistrováno už 351 studií s nějakou formou oční genové terapie. To je velké číslo, ale zároveň je potřeba říct, že jde o nesmírně drahé a dlouhodobé projekty. U genetických onemocnění, která postupují pomalu, je totiž nutné čekat i několik let, než se prokáže, že terapie opravdu funguje. Situaci komplikuje i velká variabilita – jsou i nositelé jasně patogenních mutací u kterých se nemoc vůbec nerozvine, jiný pacient

s odlišným genetickým pozadím může mít naopak projevy mnohem těžší. To všechno dělá klinické zkoušky s novými léky náročné.

Jak vás inspirují mezinárodní týmy? Jsou v něčem dál než my?

Spolupráce se zahraničím je pro nás klíčová. Nejblížší kontakty máme s Institute of Ophthalmology a Moorfields Eye Hospital v Londýně, kde mám čestnou pracovní smlouvu a tím i přístup k univerzitním zdrojům na University College London. To je velká výhoda. V Londýně pracuje velké množství odborníků, každý specialista na něco jiného. Když tam přijedu, vždy se najde někdo, kdo mi pomůže vyřešit konkrétní otázku.

U nás musíme zvládat všechno sami v relativně malém počtu, neboť velký tým je těžké finančně udržet. Jejich síla je i v systému: studenti se učí nejen od školitelů, ale i od sebe navzájem. Díky tomu nemusí školitel začínat s každým od nuly a odborníci se mohou soustředit na svou specializaci. Mezinárodní spolupráce nám přináší i rychlejší přenos novinek – kolegové si výsledky rovnou předávají, sdílejí nové postupy a metody. Nemusíme tak všechno složitě dohledávat, ale získáme informace přímo od nich.

A čím naopak můžeme my obohatit zahraniční kolegy?

Myslím, že naší výhodou je propojení klinických znalostí se základním výzkumem. Většinou bývá vědec často buď čistě klinik, nebo čistě laboratorní badatel, a chybí ten „mezičlánek“. My jsme schopni nabídnout širší pohled, dokážeme propojit genetický nález s klinickým obrazem a důsledky pro pacienta. Další silnou stránkou je naše pečlivá dokumentace, což by měla být samozřejmost, ale mnohokrát jsme se již přesvědčili, že není.

Na kterých objevech genů spojených s očními onemocněními jste se podílela a které považujete za nejvýznamnější?

Například geny GRHL2 (Grainyhead-like 2) a OVOL2, které byly objeveny opravdu čistě na základě naší práce – našli jsme a vyšetřili téměř všechny pacienty v České republice a dokázali je mapovat a identifikovat. Bez našeho týmu by to vůbec nebylo možné.

Jak se vám podařilo všechny osoby vyhledat a v čem jste jim konkrétně pomohli?

To je dlouhý příběh. Někteří z těchto pacientů byli sledováni na naší Oční klinice již v 50. a 60. letech, my jsme kolem let 2001–2002 všechny rodiny obvolali, vyšetřili dostupné rodinné příslušníky a odebrali vzorky. To byla vlastně jedna z raných etap mé kariéry. Jenže pak trvalo dalších patnáct až šestnáct let, než jsme na konkrétní mutace přišli. Byly totiž v oblastech genů, které tehdy nešlo kompletně vyšetřit. Teprve s příchodem nových metod – například sekvenování celého lidského genomu – jsme tyto patogenní varianty dokázali najít.

O krok blíž k odhalení neplodnosti

Přibližně každý pátý pár trápí porucha plodnosti. V řadě případů přitom odborníci neznají příčiny. To se snaží změnit tým docenta Jana Nevorala, který v Biomedicínském centru Lékařské fakulty v Plzni UK vede Laboratoř reprodukční medicíny. Jejich současný výzkum cílí na mitochondrie – zjednodušeně řečeno „elektrárny“ buňky – a jejich roli při vzniku nového života.

TEXT Helena Zdráhalová FOTO Michal Novotný

Asistovanou reprodukci využívá stále více párů, navzdory tomu o reprodukci samotné toho spoustu nevíme. Proto vyvstává otázka, nakolik je asistovaná reprodukce bezpečná, když používáme nástroj, jehož biologickou podstatu nemáme plně probádanou. I to se snaží změnit tým docenta Jana Nevorala.

Jak moc je reprodukční biologie savců podobná té lidské?

Je a není. Proto používáme zvířecí modely, abychom potom mohli naše poznatky přenést i k člověku. Výhody živočišných modelů jsou bezesporu v tom, že s nimi můžeme experimentovat. U zjednodušených modelů, jako jsou myši nebo dokonce bezobratlí, si můžeme dovést i genové manipulace,

tedy vypínat a zapínat geny podle toho, jak potřebujeme. To poskytuje vysoce relevantní materiál. Vždy je ale potřeba k tomu přistupovat jako k modelu. Myš není člověk, i když jisté podobnosti tam jsou.

Jakým hlavním tématům se v laboratoři věnujete?

Takovou konstantou v čase jsou epigenetické regulace, což jsou informace, jež nejsou zapsané v genetickém kódu, ale přesto určují náš zjev. Tyto epigenetické značky jsou genomu nadřazené, ale i ony podléhají řízení – a my studujeme mechanismy, jak jsou epigenetické značky v buňkách kódovány. Protože studujeme reprodukci a dědičnost, čteme epigenetický kód ve spermiích, vajíčkách a embryích.

Když se podíváme do historie, tak naše laboratoř začínala tím, že se věnovala testování některých environmentálních polutantů, v našem případě látek, které se nejčastěji uvolňují z plastů, a jejich dopadu na reprodukci. Duchovním otcem tohoto tématu je profesor Jaroslav Petr z Výzkumného ústavu živočišné výroby v Praze, se kterým dodnes spolupracujeme. Mimochodem, tam jsme dobře využili znalost epigenetických značek v pohlavních buňkách, jejichž epigenetický kód byl polutanty pozměněn; to nakonec vedlo k přenosu jisté míry neplodnosti na potomky, byť u myši.

V současné době se věnujeme tématu posttranslační modifikace proteinů (*úprava proteinů s cílem změnit jejich vlastnosti, pozn. red.*). Naše tělo a život vůbec je existencí proteinů. Protein jako takový ale

nic neumí. Až ve chvíli, kdy ho opatříme příslušnými značkami, což jsou právě ony posttranslační modifikace, začne být užitečný. Tyto modifikace jsou důležité pro celé naše tělo, pro všechny tkáně, pro všechny buňky. Modifikace jsou také naprosto klíčové pro spermie, kde zatím nemáme přečtený podpis v podobě posttranslačních modifikací, který rozhoduje o tom, jestli je spermie zdravá nebo nemocná, tedy jestli je schopná nebo neschopná oplodnit vajíčko.

Nedávno vám vyšla studie v časopise FASEB Journal. O co v ní šlo?

Zabývali jsme se mitochondrií, což je veledůležitá organela a součást téměř každé buňky. Mitochondrie známe zjednodušeně jako elektrárny buňky, to

ale rozhodně neplatí pro všechny buňky. My se zabýváme funkcemi mitochondrie v reprodukci a tam se chová docela jinak. Mitochondrie sama je navíc vybavena svou vlastní DNA, a tento mitochondriální genom se v procesu dědičnosti chová úplně jinak než genetická informace z jádra. A protože se mitochondriální DNA dědí zpravidla po matce, velmi se zajímáme o mitochondrie vajíčka, včetně mitochondriální DNA.

Co vás přivedlo na myšlenku zaměřit se právě na mitochondrie a u nich hledat ten možný kámen úrazu při problematice neplodnosti?

Přivedla nás k tomu spolupráce s profesorem Peterem Šutovským z University of Missouri, u kterého jsem strávil svou doktorandskou stáž. On má naprosto fantastické nápady. Už před pětadvaceti lety popsal, jak mitochondrie dědíme po matce, čili z vajíčka. To on jako první na světě popsal, jak jsou otcovské mitochondrie vyloučeny z procesu reprodukce. Přestože jsem na stáži u něj byl před více než 10 lety, s odstupem času jsem dostal pár nápadů, které pramenily z našeho výzkumu epigenetiky a posttranslačních modifikací proteinů – v biologii zkrátka všechno souvisí se vším. A tak jsme se k mitochondriím v naší laboratoři dostali až nedávno.

A co se tedy v souvislosti s mitochondriemi podařilo objevit ve vaší laboratoři?

Přinášíme dvě hlavní zjištění. Za prvé, mitochondrie byla považována za organelu, které čím je víc, tím líp. Mohlo by se logicky zdát, že pro vajíčko by to mělo platit dvojnásob jako pro jednu z největších buněk v těle. Ukázalo se ale, že to tak vůbec není, mitochondrií je tam obrovský nadbytek. Vajíčko i časné embryo se bez nadbytku obejde, a to platí i pro mitochondriální DNA.

A za druhé: předpokládali jsme, že každá mitochondrie nese alespoň jednu molekulu mitochondriální DNA. My jsme ale prokázali, že mitochondrie ve vajíčku dokážou přežít velice snadno bez mitochondriální DNA. Mitochondrie přesto funguje a plní svoje funkce, aniž bychom to na vajíčku

nikterak poznali. To je pro reprodukční medicínu docela klíčové zjištění – zatím jsme vycházeli ze zjednodušené představy, že o kvalitě vajíčka a embrya rozhoduje kvantita mitochondrií.

Prvoautorem studie, kterou jste o mitochondriích publikovali, byl váš doktorand Miki Shavit. Jak moc do práce laboratoře přinášejí nápady, iniciativu a vlastní zkušenosti vaši doktorandi?

Myslím, že to krásně podtrhuje současnou podobu vědy, a to že solitéři nemají na různých úplně ustláno a je třeba potkávat se v laborce a o věcech diskutovat. Miki je molekulární biolog a genetik. On do výzkumu naší laboratoře přinesl něco, co já nemám, a to je právě vhléd molekulární genetiky. Bez něj by výsledná práce nevypadala vůbec tak, jak vypadá.

Na výsledné podobě článku se výrazně podepsala Katka Grygarová, má doktorandka, která Mikiho skvěle doplňovala. Katka jako lékařka přináší velmi cenné klinické komentáře. Bez nich se neobejdeme v přenosu poznatků do reprodukční medicíny člověka. Není překvapení, že své vlastní experimenty Katka plánuje trochu jinak a hodně se v nich zrcadlí její lékařské vzdělání.

Moje služebně nejmladší doktorandka Věra Vtípilová je zase evoluční bioložka. Při magisterském studiu se věnovala botanice a specializovala se na lišejníky. Mitochondrie samozřejmě s evolucí úzce souvisí a Věra tak přináší zase úplně jiný originální pohled, kterým sekunduje Katce. Je radost vidět, jak na sebe doktorandi svým způsobem navazují, od sebe se učí a navzájem se inspirují. Společně vytváří kreativní prostředí, ve kterém má každý dnešní nápad šanci změnit zítřejší svět.

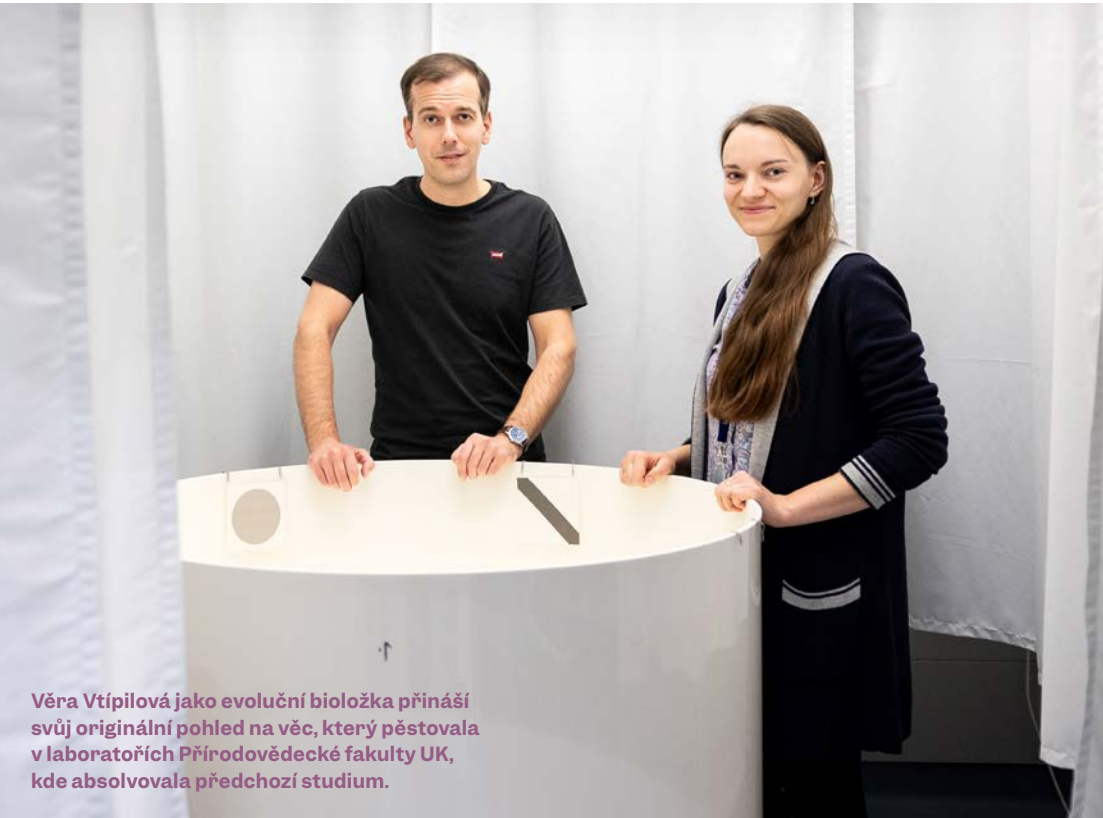
Tým si skládáte záměrně tak oborově pestrý?

Nedělám to tak, že bych si podával inzeráty na nějakou konkrétní specializaci. Když někdo projeví zájem zapojit se, nechám ho, aby k tomu řekl svoje. I když Věra je oborovým zaměřením trochu dál než Miki, ukazuje to, že to není handicap, ale obrovské obohacení týmu, které otevírá nové obzory a možnosti.

Vaše laboratoř funguje deset let. Jak moc se jako obor změnila nebo pokročila reprodukční medicína? Jak moc dynamický obor to je?

V reprodukční medicíně jsou jisté konstanty. Pokud se budeme bavit o *in vitro* oplození v rámci asistované reprodukce, tak tam je řadu let zaběhlý postup injekce spermie do vajíčka. To je velmi dobře zavedená technika s vynikajícími výsledky, a proto se mění jen málo.

Jestli se něco změnilo, tak je to určité počít klinik – čím dál více párů potřebuje a vyhledává služby asistované reprodukce, mnohdy je to spojené s odkládaným rodičovstvím a se zvyšujícím se věkem rodičovských párů. V populaci se také zvý-

Věra Vtípilová jako evoluční bioložka přináší svůj originální pohled na věc, který pěstovala v laboratořích Přírodovědecké fakulty UK, kde absolvovala předchozí studium.

šilo povědomí o tom, co to asistovaná reprodukce je; nakonec zjišťujeme, že každý ze svého okolí známe někoho se zkušeností s asistovanou reprodukcí anebo jsme to dokonce my sami.

Jistý pokrok zaznamenalo preimplantační genetické testování časných embryí. Tam míří i náš výzkum, protože testování mitochondriální DNA se zatím neprovádí a může učinit genetické testování ještě pokročilejším. Kde naopak pokrok postrádám, je vhléd do etických problémů. Snažíme se proto studenty naší fakulty na etické aspekty asistované reprodukce upozorňovat, protože jestli to může někdo změnit k lepšímu, tak to je generace dnešních studentů.

Upozornit bych chtěl především na dárcovství gamet (*pohlavních buněk, pozn. red.*). Asi nejznámější jsou případy mužů, kteří chodí opakovaně darovat na kliniky. Ještě větší problém vidím v darování vajíček. Dárkyně sice před úkonem podepisují informovaný souhlas, ale pochybuji, že si jsou všechny vědomé rizik, které se s darováním vajíček pojí. Současný výzkum ukazuje např. na zvýšené riziko karcinomu vaječníků.

Otevíráte se studenty i problematiku genového inženýrství a manipulace?

Medici si mohou zapsat volitelný předmět Aplikovaná embryologie, kde přednáší zejména externí odborníci, kteří hovoří právě o tom, co všechno současná věda zvládne a co všechno si může dovolit. Nejen, že nemůžeme dělat všechno, co do-

doc. Ing. Jan Nevoral, Ph.D.
Absolvoval Českou zemědělskou univerzitu, obor Reprodukční biotechnologie, kde posléze na Katedře veterinárních disciplín obhajoval i svou dizertaci. V Biomedicinském centru Lékařské fakulty v Plzni UK vede Laboratoř reprodukční medicíny (tu založila stávající rektorka UK Milena Králíčková), je také členem Ústavu histologie a embryologie LFP UK. Jeho laboratoř úzce spolupracuje s vědci z Chonbuk National University (Jižní Korea), z Univerzity Castilla-La Mancha (Španělsko) a z Univerzity v Missouri (USA).

kážeme, ale taky ne všechno je nutné. Například v případě genetického testování embryí je hranice mezi vylepšením a mezi prevencí přenosu genetické choroby velice tenká.

V případě vyloučení výskytu například Downova syndromu hraje asistovaná reprodukce obrovskou pozitivní roli. Na tom se asi všichni shodneme. Tak jednoznačné už to ale není se selektováním na maligní choroby. Proč by děti po IVF měly mít výhodu toho, že nebudou trpět mutací genů BRCA1 a BRCA2, které jsou zodpovědné za možný výskyt rakoviny prsu a prostaty, oproti dětem, jež přišly na svět přirozenou cestou, a tím rizikem zatížené být můžou? V tom už se všichni neshodneme.

A když to vyženu až do absurdna, tak genetické vylepšování fenotypu jedince, tedy vzhledu člověka, je samozřejmě naprosto vyloučené. Na druhou stranu, toho se v civilizovaném světě příliš neobávám.

Jak vznikají nové pandemie

„Pokud viru vezmeme ‚nejlepší mutace‘, můžeme ho oslabit,“ říká biochemik Jiří Zahradník, který vede virologickou laboratoř v BIOCEVu. Zkušenosti z prestižního Weizmannova institutu v Izraeli přetavil do výzkumu, jehož cílem je předpovídat mutace virů ještě dřív, než se objeví v populaci – a možná tak jednou pomoci zastavit další pandemii dřív, než vůbec začne.

TEXT Jitka Jiříčková FOTO Michal Novotný

Když se Jiří Zahradník v roce 2018 vydal na prestižní Weizmannův institut věd v izraelském Rechovotu, zaměřoval se na výzkum proteinových interakcí – tedy na to, jak spolu jednotlivé bílkoviny v buňkách „mluví“ a jak jejich vzájemné vazby ovlivňují životní procesy. V době, kdy rozvíjel metody *in vitro* evoluce a proteinového inženýrství, však svět zasáhla pandemie covidu-19. „Ze dne na den jsem musel odložit svůj původní výzkum a přejít na covidový,“ vzpomíná Zahradník. „Naštěstí se ukázalo, že nástroje, které jsem vyvíjel pro studium evoluce proteinů, se dají výborně použít i při zkoumání evoluce virů.“

Tím se jeho práce přirozeně posunula směrem, který určil i jeho současné zaměření. Dnes vede laboratoř v BIOCEVu, společném výzkumném centru Univerzity Karlovy a Akademie věd ČR, kde se jeho tým patří k i. lékařské fakultě UK věnuje vývoji a využití moderních evolučních metod a metod proteinového inženýrství ke studiu biologických jevů, které klasické postupy strukturní biologie nedokážou dobře zachytit. Výzkum je

založen na vytváření alternativ k přirozeným proteinům – takových, které se lépe chovají v laboratorních podmínkách a umožňují detailněji zkoumat jejich vlastnosti i vzájemné interakce.

Zkušenosti z Izraele, kde podle něj panuje mimořádně otevřená a kooperativní vědecká kultura, si přivezl i do Česka. „Stačilo zvednout telefon a během pár hodin jsem měl potřebné vzorky. Všichni vědci tam přesně vědí, kdo na čem pracuje, a spolupráce je naprostou samozřejmostí,“ říká. Právě tento přístup se snaží přenést i do českého prostředí – do týmu, který propojuje biochemii, virologii a evoluční biologii a který dnes patří k nejzajímavějším pracovištím v oblasti molekulární virologie v Česku.

Izrael je pro vědce v mnoha ohledech zemí zaslíbenou – špičkové zázemí, otevřená spolupráce, rychlost, s jakou se projekty rozbíhají. Ale i ráj má své limity. Na otázku, proč se po několika letech rozhodl vrátit do Česka, odpovídá bez váhání: „Moje partnerka tehdy řekla jasně, že v Izraeli žít nechce. A zpětně musím

uznat, že měla pravdu. Naše životní podmínky jsou tady nesrovnatelně lepší.“

Podle něj máme v Česku tendenci své prostředí podceňovat. „Máme pocit, že nic nefunguje a všechno je špatně, ale z mé zkušenosti to nemůže být dál od pravdy. Už jenom taková zdánlivá drobnost, jako je teplotní komfort v budovách, je u nás úplně jinde než třeba ve Španělsku, Británii, Americe, Izraeli nebo Japonsku, kde jsem nějakou dobu pobýval. A to nemluvím o zdravotní péči v Izraeli – měl jsem luxusní, velmi drahé pojištění, ale dostat se ke kvalitnímu ošetření byl obrovský problém. Často jsem musel dopláčet částky, o kterých se nám tady ani nezdá.“

Po návratu do Česka navázal na výzkum, který rozvíjel už na Weizmannově institutu. Na 1. LF UK bylo tehdy otevřené výběrové řízení, kam se přihlásil a uspěl. Nová pozice spadala pod Národní institut virologie a bakteriologie (NIVB), takže přirozeně pokračoval ve studiu viru SARS-CoV-2 a dalších respiračních patogenů. Součástí grantu, který získal, bylo i otevření nové laboratoře – moderního pracoviště s druhým nejvyšším stupněm biologické bezpečnosti, tzv. BSL-3, kterou vybudovali s lékařkou a vědkyní Zorou Mělkovou a také ve spolupráci s Přírodovědeckou fakultou UK a docentkou Ruth Tachezy, koordinátorkou NIVB na Univerzitě Karlově.

Za dveřmi laboratoře, odkud nic nesmí ven
Virologická laboratoř kategorie BSL-3 patří mezi ta nejbezpečnější zařízení pro práci s infekčními viry. Před každým, kdo chce dovnitř, stojí několik vrstev ochrany – od speciálního obleku a dýchací masky až po dvojí rukavice a systém přechodových místností s postupně se snižujícím tlakem. Veškeré pokusy se odehrávají v uzavřených laminárních boxech, odkud se žádný vzorek nesmí dostat mimo kontrolované prostředí. Použité materiály putují do průtahového autoklávu, kde projdou dekontaminací při vysokém tlaku a teplotě. Vzduch i voda se filtrují přes vícestupňové systémy, takže laboratoř zůstává uzavřeným ekosystémem.

„Běžně pracujeme se SARS-CoV-2 nebo HIV. Máme ale i rukavicový box pro práci s ještě nebezpečnějšími původci onemocnění,“ říká Jiří Zahradník. Přístup sem mají jen vyškolení pracovníci. Každý nováček musí projít odborným školením, testem a zpočátku může pracovat jen pod dohle-

dem zkušenějšího kolegy. V laboratoři může být maximálně šest lidí, obvykle ve dvojicích – kvůli bezpečnosti i přehledu. Mimo pracovní dobu a přítomnost personálu svítí na stropě germicidní lampy, které sterilizují prostor ultrafialovým světlem. Když je potřeba důkladnější čištění, laboratoř se uzavře a zaplní parami peroxidu vodíku. „Používáme osmiprocentní roztok, a to by vám klidně vybělilo tričko,“ směje se Jiří Zahradník.

Úspěch jeho výzkumu stojí nejen na moderním vybavení a schopném týmu, ale i na mezinárodních kontaktech, které si přivezl ze zahraničí. „Byly to právě vazby z mého dřívějšího působení na Weizmannově institutu a z koronavirového výzkumu. Díky nim jsme se mohli rychle zapojit do mezinárodních projektů a splnit pro začínající laboratoř nelehké cíle, které grant vyžadoval. Navazovali jsme na výzkum, který už běžel, věděli jsme, jaké otázky jsou aktuální a co můžeme ostatním týmům nabídnout,“ popisuje.

Jedním z problémů, s nimiž se laboratoř potýká, je ale samotné umístění BIOCEVu ve Vestci-Jesenicích u Prahy. „Studenti sem moc nechtějí. Říkají, že je to daleko, i když je to pořád v rámci Prahy, mnozí to berou jako komplikaci,“ přiznává. I pro něj osobně je to velký kontrast oproti Weizmannově institutu. „To je úplně jiný svět, tamní kampus působí jako botanická zahrada – zelený, otevřený prostor, kde se věda dělá v prostředí, které samo podporuje kreativitu,“ přibližuje atmosféru místa, kde se vědci běžně setkávají venku, sedí na trávě, diskutují a vyměňují si nápady.

„Izraelci si moc dobře uvědomují, že věda není továrna. Není to přímý, rutinní proces. Spousta důležitých myšlenek vzniká právě z neformálních rozhovorů mezi lidmi, kteří si šli jen na chvíli odpočinout od práce,“ podotýká s tím, že podobnou kulturu se snaží vytvářet i v BIOCEVu. „Díky univerzitě a menším grantům na udržitelnost se nám podařilo založit komunitní zahrádku. Výrazně nás v tom podpořil náš přednosta docent Jakoubek. Má správný drive a možná i trochu rebelský přístup. Takže jsme si v tomhle dobře rozuměli,“ směje se Zahradník.

Jinak byl ovšem jeho návrat na UK obrovskou logistickou a organizační výzvou. Díky grantu NIVB, pak Primus a nyní také Junior Star se ale všechny plány podařilo splnit. Teď stojí před další velkou výzvou. Připravuje žádost o ERC Consolidator Grant, v jejichž získávání se Univerzita Karlově v poslední době daří. Jeden z nich nedávno směřoval i do BIOCEVu. „Respektive pro kolegyni, doktorku Gálisovou, která ovšem na univerzitě nezůstane. Zčásti z osobních důvodů, ale také kvůli nedostatečné institucionální podpoře se rozhodla převést svůj ERC grant na univerzitu ve Freiburgu,“ upřesňuje Zahradník, který považuje tento případ za symptom širšího problému.

„Když jsem se na to díval, téměř třetina všech ERC grantů z UK nakonec odchází jinam. To je, upřímně řečeno, poměrně alarmující a měla by to

RNDr. Jiří Zahradník, Ph.D.

Působí na 1. lékařské fakultě UK a pracovišti BIOCEV, kde vede laboratoř umožňující bezpečnou práci s vysoce infekčními viry. Pro svůj výzkum virových hrozeb získal grant Junior Star. Předtím působil na Weizmannově institutu věd v Izraeli, kde byl oceněn cenou za vynikající vědecké výsledky. Výzkumně se věnuje evoluci a adaptaci koronaviřů, zejména jejich receptorových domén (RBD) a mechanismů, jimiž se přizpůsobují lidským buňkám. Cílem jeho výzkumu je porozumět tomu, jak a proč některé viry překračují bariéry, a přispět tak k prevenci budoucích pandemií. Sleduje i mutace, které mohou zvýšit infekčnost či přenos mezi druhy.

být pro univerzitní vedení jasná zpětná vazba, že by to chtělo nějakou systémovou změnu. Část úspěšných projektů dokonce nekončí ani v zahraničí, ale přechází na AV ČR. Jednoduše tam, kde mají lepší podmínky pro výzkum. Takže to není o odchodu ze země, ale o hledání funkčního prostředí,“ argumentuje vědec.

Sám se potýká s podobným problémem. „Letos mi končí jeden z grantů a tým mi vypadnou z rozpočtu zhruba čtyři miliony korun. I když mám momentálně dva velké projekty – operační program Jan Amos Komenský pro mezisektorový výzkum a Junior Star – vznikne mi výrazný finanční propad. A zatím nevím, jak ho pokrýt,“ přiznává otevřeně. Na univerzitě podle něj totiž neexistuje možnost strádat si prostředky nebo pravidla pro situace, kdy vypadne grantové financování.

Když se řeč vrátí k samotnému výzkumu, viditelně se nadchne. „V rámci grantu Junior Star

pokračujeme dál – a je to opravdu fascinující. O SARS-CoV-2 dnes víme víc než o jakémkoli jiném viru. Je to nejstudovanější patogen v historii. A my jsme se rozhodli jít o krok dál. Snažíme se zjistit, jestli bychom pomocí našich metod dokázali předpovědět mutace, které by mohly umožnit přenos nového koronaviřu ze zvířat na člověka,“ popisuje. Zjednodušeně řečeno, jejich cílem je zmapovat, jak by mohl vzniknout další pandemický virus, a to ještě dřív, než k tomu vůbec dojde. Mají v plánu vytvořit mapu rizikových mutací – tedy takových, které by mohly představovat hrozbu pro člověka.

Na rozdíl od výzkumníků, kteří sbírají vzorky v terénu, má Zahradníkův tým výhodu v laboratorním modelování. „Jsme schopni analyzovat desítky až stovky tisíc různých mutací, včetně těch, které zatím v přírodě nikdo nepozoroval. Můžeme tak modelovat scénáře, které teprve mohou nastat,“ pokračuje Zahradník. Právě díky tomu se k nim sekvence varianty Omikron dostala už druhý den po jejím objevení. Okamžitě ji začali zkoumat a byli mezi prvními, kdo popsal její základní vlastnosti.

„Umíme predikovat mutace, které mají tzv. high fitness – tedy takové, které viru přinášejí výhodu,“ vysvětluje. „Pokud bychom dokázali tyto mutace zohlednit při vývoji vakcín, mohli bychom viru vlastně zabránit, aby si je vůbec vybral. Místo bychom jen reagovali na nové varianty, mohli bychom aktivně ovlivňovat evoluční směr viru. To by mohlo zásadně změnit způsob, jak přemýšlíme o vakcínách i prevenci budoucích pandemií,“ shrnuje biochemik.

Běžně pracujeme se SARS-CoV-2 nebo HIV. Máme ale i rukavicový box pro práci s ještě nebezpečnějšími původci onemocnění.

Právo musí **ohlídat** bezpečí pacientů i v době AI

Nové technologie a umělá inteligence přinášejí výzvy mnohým oborům. Zdravotnictví není výjimkou. Při péči o pacienta nebo při nakládání s citlivými osobními daty lidí je však třeba mít se obzvlášť na pozoru. Chrání české právo zájmy pacientů dostatečně? I touto otázkou se se svým týmem zabývá Helena Van Beersel Krejčíková, která přiváží na Právnickou fakultu UK mnoho zkušeností, jež nasbírala během svých výzkumných pobytů v zahraničí.

TEXT **Helena Zdráhalová** FOTO **Veronika Vachule Nehasilová**

Co vás přivedlo zpět na Univerzitu Karlovu?

Během působení v Centru pro medicínu založenou na důkazech a Cochrane Danmark na Syddansk Universitet jsem se soustředila také na metodologii výzkumu, tedy na to, jakým způsobem v rámci studie systematicky zkoumat dané téma. Na základě toho mě oslovil vedoucí Katedry zdravotnického práva PF UK docent Petr Šustek, zda bych tento typ medicínsko-právního výzkumu nechtěla rozvíjet i v Praze. Vrátila jsem se tedy, abych přinesla interdisciplinární vhled do toho, jakým způsobem se dělají medicínské studie, co je to integrita ve výzkumu a jak pracovat systematicky i v rámci právního výzkumu, to vše v širším rámci právní regulace medicínských inovací. Právě systematictější metodologický přístup mi tady během mých vlastních studií chyběl, a proto bych to teď chtěla změnit.

Úroveň výzkumu na UK je dle mého názoru velmi vysoká, srovnatelná se za-

hraničím. Co mi ale obecně v ČR chybí v porovnání s Dánskem je to, že se tady právo často zkoumá spíše jako humanitní věda. Já bych se jím ale ráda zabývala z perspektivy věd společenských.

Kdo jsou členové vašeho týmu?

Do projektu jsou zapojeni docent Petr Šustek, doktor Tomáš Holčapek a doktor Martin Šolc, kteří se zabývají mimo jiného telemedicínou (*poskytování zdravotní péče na dálku pomocí komunikačních a informačních technologií, pozn. red.*) a s tím souvisejícími otázkami odpovědnosti za případné pochybení při stanovení diagnózy či léčby i výzvami, které spočívají především v tom, že lékař pacienta vyšetřuje na dálku bez možnosti fyzického kontaktu, a vychází tedy jen z toho, co umožňují technologie, se všemi současnými limitacemi. V týmu je také doktorka Lucie Šířová jako přední česká expertka na elektronizaci zdravotnictví (tzv. e-Health) a zdravotnickou dokumentaci.

Mimo fakultu spolupracujeme s přednostou Kliniky transplantační chirurgie IKEM profesorem Jiřím Froňkem, s profesorem Milanem Mackem z Ústavu biologie a lékařské genetiky 2. lékařské fakulty UK a FN Motol a s docentem Martinem Májovským z Neurochirurgické a neuroonkologické kliniky 1. lékařské fakulty UK a Ústřední vojenské nemocnice, kdy jimi testované či používané inovativní metody rámuje do platného právního rámce a poukazujeme na případná právní rizika.

Na užití nových metod a technologií včetně umělé inteligence se tak díváme z pohledu ochrany práv pacientů a případného dovozování právní odpovědnosti. Kolegové se například zabývají tím, jakým způsobem se nové technologie dají použít ve standardním čase, za standardních podmínek, a jak je případně používat za mimořádných situací, kdy například není čas a prostor konzultovat nastalou situaci s dalším odborníkem, ale místo něj může lékař jiné spe-

cializace odečítat výsledky pomocí AI. Zkoumáme, do jaké míry potom posoudit, kdo nese odpovědnost za případné pochybení a za jakých podmínek.

Jakými tématy konkrétně se na PF UK zabýváte vy?

Dopisuji článek, ve kterém se věnuji tomu, do jaké míry by medicína založe-

ná na důkazech mohla být lépe vtělena do medicínského práva, aby byla posílena ochrana patientských práv. Jde mi o to, jakým způsobem je zaručené právo na náležitou odbornou péči a jakým způsobem standard náležité péče reflektuje nejnovější poznatky vědy.

Vysvětlím to na příkladu: ne každá studie, která je publikována, je prove-

dena nezávisle a interpretována odborně správně a v souladu s etickými principy v medicínském výzkumu. To je nutné zohledňovat, pokud se studií argumentuje ve prospěch určité intervence. V současné době, kdy je spousta studií financovaných z prostředků soukromých farmaceutických firem, které mají vlastní zájmy, by bylo dobré, aby zdravotnické právo umělo vnímat výsledky prezentované v rámci medicínské vědy kriticky, tedy zda je konkrétní léčba přínosná a do jaké míry, a zda se opírá skutečně o důkazy.

Je české zdravotnické právo v dobré kondici?

Když jsme byli s kolegy na celosvětovém kongresu zdravotnického práva v Istanbulu, bylo v mezinárodním srovnání patrné, že zdravotnické právo a doktrína zdravotnického práva v České republice je na mimořádně vysoké úrovni. V ČR je spousta velmi kvalifikovaných odborníků, a to se odráží na úrovni zdravotnického práva jako oboru. My osobně bychom rádi reagovali na ten strašně rychlý technologický progres medicíny. Zatímco se celý segment posouvá technologicky dopředu, právo ale vždy na to, co se může jevit jako případně slabé místo nebo potenciální hrozba, reaguje se zpožděním.

Můžu uvést příklad z Dánska. Přestože tam systém e-Health funguje už řadu let, stále se potýká s různými obtížemi. Zkoordinovat stále ještě částečně oddělené systémy, které fungují pro praktické lékaře a pro nemocnice, je obtížné, jakož i nastavit adekvátně přístupová práva a zabezpečení dat. I to, že už má v Dánsku každý pacient svou aplikaci, v níž vidí výsledky vyšetření a všechna svoje data v reálném čase, má svá úskalí, a to, jak svůj stav pacient, bez rozhovoru s lékařem, interpretuje a následně řeší.

JUDr. Helena Van Beersel Krejčíková, Ph.D.

Absolventka Právnické fakulty UK. Doktorské studium absolvovala na PF UK a také na Univerzitě v Bernu (Švýcarsko). Věnuje se zdravotnickému právu, etice ve zdravotnictví a střetu zájmů ve výzkumu a v praxi. Jako postdoktorandka vede svůj výzkum v Centru pro medicínu založenou na důkazech a Cochrane Danmark na Syddansk Universitet v Dánsku. Od roku 2023 působí také na PF UK. Získala podporu Donatio Universitatis Carolinae Chair určenou výzkumníkům a výzkumníci schopným přinášet nové myšlenky a inovativní přístupy do svých oborů.

Etiopie jako unikátní příležitost

Za terénním výzkumem do Etiopie jezdí Kryštof Verner a jeho tým z Přírodovědecké fakulty UK a České geologické služby již více než deset let. I když jeho doménou je geologické a hydrogeologické mapování, ví, že na problémy Etiopie, která dlouhodobě balancuje na hranici chudoby a válek, je třeba pohlížet komplexně. Nejenže se podílí na vzdělávání místních expertů, ale letos pomáhá propojit s tímto regionem i další fakulty Univerzity Karlovy.

TEXT Helena Zdráhalová FOTO Hynek Glos, Kryštof Verner

I do českého zpravodajství se dostala zpráva o tragédii, která loni v červenci zasáhla region Gofa v jižní Etiopii. Po vydatných deštích tam sesuvy půdy pohřbily téměř čtyři stovky lidí. Právě takovým přírodním neštěstím může pomoci zamezit aplikace výsledků rozvojových projektů, které v Etiopii Kryštof Verner vede. Do afrického rohu jezdí už dvanáct let. Vedle geologického a hydrogeologického mapování Etiopie se podílí na vzdělávání místních kapacit. Poprvé se do země podíval v roce 2013, kdy dostal nabídku spolupracovat s kolegy z Etiopské geologické služby a Univerzity v Addis Abebě na sestavení geologické mapy ve střední části Afaru.

„Předtím jsem se podílel na terénním výzkumu v oblasti severoamerické Kordillery v USA a Evropy, s africkým kontinentem jsem neměl žádnou zkušenost. S nabídkou jet do Etiopie jsem nejdřív s nadšením souhlasil, když se ale blížil termín odletu, lehce jsem strážlivěl. Na letišti mne vyzvedli etiopští kolegové, naložili do auta a vyrazili jsme

směr Afar. Byl to úplně jiný svět. Cestou jsme se zastavili na oběd v místní slaměné chýši, kde jsem si na jídlo svítil čelovkou a z plastové misky studených špaget lovil mouchy. Říkal jsem si: „a to je teprve začátek“ (*smích*). Než jsme mezi klíčujícími kamiony bez světel a fungujících brzd dojeli do Afaru, pochopil jsem, že Etiopie má neskutečné kouzlo a skrývá se v ní obrovský potenciál,“ vzpomínal na první setkání s Afrikou.

Cesta do pravěku

Kryštof Verner tehdy zamířil do geologicky unikátní oblasti afarské deprese v severní Etiopii, kde se od sebe oddalují tři litosférické desky – Africká, Somálská a Arabská – a vzniká nová oceánská kůra. Aktivní procesy kontinentálního riftingu zde v posledních několika málo milionech let tvoří rozsáhlou proláklinu, dnes s hloubkou přibližně 125 metrů pod úroveň Rudého moře. Oblast Afaru je také známa jako původní domov hominida Lucy, 3,2 milionu let starého předchůdce člověka druhu

Australopithecus afarensis, jehož kosterní pozůstatky zde v roce 1974 našel americký antropolog Donald Johanson. V letošním roce zájemci mohli tuto mimořádně vzácnou fosilii obdivovat také v Národním muzeu v Praze, kam ji jako doklad výjimečných vztahů s ČR Etiopie zapůjčila.

Právě specifické geologické a přírodní podmínky oblasti afarské deprese navedly před desítkami let do této oblasti vědce, kteří tam učinili zásadní objevy, jež pomohly lépe porozumět evoluci člověka. Na paleontologické naleziště v oblasti Hadaru se díky svým terénním pracím dostal i Kryštof Verner.

Růst Etiopie

Právě Afar může sloužit jako ilustrační příklad toho, jak zásadně se v poslední dekádě Etiopie proměnila. „Když jsem před dvanácti lety přijel do Semery (*hlavní město regionu Afar, pozn. red.*), bylo to takové malé zaprášené městečko se slaměnými domy a prašnými ulicemi. Zato dnes již má i svoje letiště,“ podotkl vědec.

Kryštof Verner se během svých expedic v Etiopii stal svědkem toho, jak se tento subsaharský stát ekonomicky zvedá a dynamicky mění. Rozvíjí se infrastruktura, budují se města, staví se domy a letiště. Země však také bobtná co do počtu obyvatel. Zatímco v roce 2011 žilo v Etiopii zhruba 85 milionů obyvatel, dnes počet obyvatel dosahuje hodnoty minimálně 126,5 milionu. Enormní nárůst obyvatelstva s sebou pochopitelně nese obrovské výzvy, jako je především udržitelné hospodaření s životně nezbytnými přírodními zdroji – vodou a půdou. Z geologického pohledu je však v Etiopii mnoho dalších problémů, jimiž je třeba se zabývat.

V tom spočívá činnost Kryštofa Verner a celého týmu, který za poslední dekádu pod hlavičkou České geologické služby a Přírodovědecké fakulty UK podnikl do Etiopie již 22 měsíčních vědeckých expedic. Výzkum, který Kryštof Verner v Etiopii vede, je zaměřen na komplexní zhodnocení geologického a hydrogeologického prostředí Etiopie v široké kombinaci jak klasických metod terénního výzkumu, tak distančních metod dálkového průzkumu Země nebo například modelování s využitím nástrojů AI. Vědecké výsledky jsou pak publikovány v prestižních mezinárodních časopisech a také plně k dispozici místním samosprávám pro další využití při územním plánování a pro udržitelné hospodaření s životně důležitými přírodními zdroji.

Díky vstřícnosti a podpoře etiopských i českých institucí, v čele s ambasádou České republiky v Etiopii, Českou rozvojovou agenturou a etiopským ministerstvem vodních zdrojů a energetiky, se jeho týmu dařilo v zemi pracovat také ve velmi vypjatých obdobích pandemie nemoci covid-19 nebo občanské války v regionu Tigray na severu Etiopie v letech 2020 až 2022.

Mapa, na které se staví

V loňském roce Kryštof Verner spolu se svým týmem završil jeden z klíčových rozvojových pro-

jektů, a tím bylo vytvoření geologické a hydrogeologické mapy celého území Etiopie v měřítku 1 : 1 200 000 (*území Etiopie je více než 14krát větší než plocha ČR, pozn. red.*). Toto mapové dílo je v interaktivní verzi online dostupné uživatelům z celého světa. Současně s mapou byla vydána knižní monografie *A synopsis of regional geology and hydrogeology of Ethiopia*, která se stala prvním učebním materiálem svého druhu a podrobně shrnuje současnou znalost geologického a hydrogeologického prostředí celé Etiopie.

Mapové dílo má obrovský ohlas jak v Etiopii, tak v mezinárodním kontextu. „Dostávám mnoho emailů s žádostmi i o další informace a spolupráci. Není to důležité jenom pro vědeckou komunitu, která v Etiopii působí v oblasti neživé přírody, ale samozřejmě i pro místní státní aparát. Databanka konzistentních geologických informací je nesmírně důležitá pro rozhodování a strategická plánování při budování infrastruktury, využívání a ochrany přírodních zdrojů nebo eliminaci přírodních katastrof. V tomto smyslu dále úzce spolupracujeme s místními samosprávami od místních úřadů až po federální ministerské instituce, které tyto informace aktivně využívají,“ zdůraznil vědec praktický dopad výzkumu, který v Etiopii realizuje.

Dobré jméno Česka

Česká republika je dlouhodobě velmi aktivní v rozvojové pomoci Etiopii. Navazuje tím na úzké a přátelské vazby těchto zemí, a to již od dob první republiky. Díky tomu, že Česko nebylo zatížené koloniální minulostí a zemi se snaží aktivně a efektivně pomáhat, těší se v Etiopii velmi dobrému jménu, čemuž pomáhají i projekty, které Kryštof Verner vede.

„Důležitou součástí našich výzkumných aktivit je také vzdělávání místních odborníků a aktivní předávání zkušeností místním univerzitním studentům. Země subsaharské Afriky mají enormní problém v nedostatečných kapacitách a nedostatečné úrovni vzdělávání. Absolventi místních univerzit často okamžitě po absolvování magisterského studia začínají na univerzitách učit, a to aniž by nasbírali zkušenosti v zahraničí. Doktorskému studiu a vědecké práci se pak věnuje pouze omezené množství z nich. Pro přírodní vědy je přitom velmi důležité získávat znalosti a zkušenosti přímo v terénu, aby student pochopil nezbytné souvislosti. Do toho je třeba investovat čas a úsilí. Dalším problémem je také nedostatečné laboratorní vybavení. Ač jsou v těchto zemích často velmi talentovaní a motivovaní studenti, narážejí na strop, který je postaven velmi nízko,“ upozornil Verner.

Jedním z hlavních úkolů je proto podpořit Etiopii v rozvoji vzdělávání, a to nejen v geologických vědách. Do dnešního dne absolvovalo nebo právě studuje na Přírodovědecké fakultě UK sedm studujících magisterského a doktorského studia původem z Etiopie. A studenti z Česka se naproti tomu zapojují do výzkumných aktivit a expedic zase v Etiopii.

Etiopie volá

Navázat spolupráci s místními univerzitami se letos do Etiopie vypravili také zástupci Filozofické fakulty UK. „Jsem přesvědčen, že mezioborová spolupráce je velmi přínosná. Přírodní, společenské a humanitní vědy jsou spojitě nádoby. To, co se odehrává v přírodě, má bezprostřední odraz ve společnosti. S kolegy s FF UK bychom v blízké budoucnosti chtěli společně připravit evropský projekt, který by umožnil problematiku tohoto charakteru řešit komplexně. Příkladem může být tvorba systému včasného varování před rizikovými faktory v Etiopii, a to jak z pohledu přírodních katastrof (zemětřesení či svahové deformace), tak společenských a zdravotních rizik“, upozornil Kryštof Verner.

Aktuálně je Kryštof Verner v Etiopii zaměstnán projektem zaměřeným na hydrogeologické modelování s využitím nástrojů umělé inteligence a moderních metod strojového myšlení. „Naší snahou je, aby veškeré informace etiopská strana začlenila do plánů územního rozvoje a budování místní infrastruktury. Dále pracujeme na návodech základního systému varování místního obyvatelstva v oblasti zóny Gofa, která je velmi riziková z pohledu svahových deformací,“ podotkl profesor Verner s tím, že hlavním cílem je zamezit nešťastným událostem podobným té, kterou jsme připomněli v úvodu článku.

prof. RNDr. Kryštof Verner, Ph.D.
Absolvoval Přírodovědeckou fakultu UK. Dnes působí na Ústavu petrologie a strukturní geologie PřF UK a v České geologické službě. Zabývá se strukturní geologií a tektonikou, magmatickými a orogenními procesy, tvorbou geologických a aplikovaných map. Má bohaté zkušenosti z evropských zemí, USA, Afriky i Asie. Posledních více než deset let vede rozvojové projekty a expedice v Etiopii a působí i v dalších afrických zemích. V roce 2025 byl jmenován profesorem.

Solidní základ světa

Etiopie je nádhernou a velmi přírodně rozmanitou zemí, která skýtá nepřetržitou příležitost k poznávání geologických procesů. „Když jsem do Etiopie přijel poprvé, byl jsem fascinován. Cítil jsem se, jako bych otevřel novou knihu s nespočtem příběhů a možností,“ podotkl Kryštof Verner. Jak dlouho bude ještě listovat stránkami v etiopské knize, zatím neví. Když před dvanácti lety bez rozmyšlení kývl na nabídku letět do Etiopie, netušil, že se mu Afrika stane druhým domovem na mnoho dalších let.

„Často vzpomínám na to, co rád říkával můj školitel pan docent František Holub, který bohužel dnes již nežije. Jeho motto: *‘Jediným solidním základem našeho světa jsou horniny’* je tak naší jistotou, která bude v každém případě platit i nadále. V nadšence se dá říci, že pokud horninám člověk porozumí, na světě ho už nic nevyvede z míry. Když se propojí přírodní a společenské vědy a náš pohled bude komplexní, může to přinést mnoho dobrého do budoucna pro všechny strany.“

Král Václav IV. se po celý život musel vyrovnávat s odkazem slavného otce, císaře Karla IV., a do toho sváděl boj s církví i rodinou. Zaslouží si přitom více pozornosti než coby panovník, který nechal umučit Jana Nepomuckého a za jehož vlády byl upálen Jan Hus.

TEXT Jiří Novák FOTO Vladimír Šigut

Ve stínu Otce vlasti

Upozornit na všechny aspekty vlády Václava IV. se snaží nová kniha Jiřího Kuthana s názvem *Václav IV.: Římský a český král. Doba, duchovní proudy a dění v předhusitských Čechách*, kterou vydalo Karolinum. Kromě výňatků o jeho životě zvidavým čtenářům ukazuje, kolik výtvarných děl a staveb za vlády tohoto panovníka vzniklo. Proč knihu číst?

„Myslím, že se nám podařilo vytvořit svědectví o velké době, kdy se toho velmi mnoho událo a vzniklo ohromné množství vynikajících monumentů a uměleckých děl neoprávněně připisovaných jen Karlovi IV. Přitom jeho syn, Václav IV., měl zřejmě jednu z největších knihoven, jakou v té době jakýkoliv vladař v Evropě vlastnil a iluminované rukopisy, jež nechával zadat, jsou naprosto fascinující,“ vypráví profesor Jiří Kuthan, editor knihy.

Strůpcem univerzitního Karolina

Kniha o více než 600 stranách ostatně názorně ukazuje, co vše bylo za doby Václava IV. dokončeno. „Za jeho vlády vzniklo množství vynikajících děl v nej-

různějších sférách včetně staveb, zahájených už za jeho otce. Ovšem za Václava IV. nejen v Praze, ale i na českém a moravském venkově vznikalo mnohem více staveb než v době předchozí,“ líčí Kuthan a vyzdvihuje Vlašský dvůr nebo hrad Točnick, kde král Václav trávil dost času.

„Praha hrála v době Václavově naprosto výraznou roli; udávala tón nejen pro země české koruny, ale též pro širokou oblast střední Evropy. Velkou roli v tom hrála i pražská univerzita, protože řada jejích absolventů se dostávala na významné pozice v říši,“ pokračuje Jiří Kuthan s tím, že právě Václavu IV. univerzita vděčí za staroslavné Karolinum, respektivě palác Jana Rotleva, jak se soubor budov, jenž roku 1383 Karlově koleji daroval, nazýval.

Václav IV. ovšem výrazně ovlivnil chod pražské univerzity i dalším způsobem a to když v roce 1409 vydal *Dekret kutnohorský*. Listina zásadně změnila poměr hlasů na univerzitě ve prospěch českého etnika, čehož důsledkem byl odchod německých profesorů a studentů na jiné univerzity. „Řada kolegů se mnou asi nebude souhlasit, ale *Dekret kutnohorský* pražské univerzitě neprospěl, a naopak díky němu posílily jiné univerzity v regionu. Pražská univerzita ztratila svoje výsadní postavení ve střední Evropě,“ tvrdí profesor Kuthan.

Laická veřejnost si však Václava IV. asi nejčastěji spojí v souvislosti s umučením Jana Nepomuckého. Ten totiž doplatil na konflikt panovníka s tehdejší arcibiskupem Janem z Jenštejna. „Václav se snažil omezit jeho pravomoce i tím, že hodlal zřídit nové biskupství v Kladruzech, kde zemřel opat. Ovšem Jenštejnovi zástupci rychle na jeho místo dosadili svého člověka, což Václava rozlítlo k nepřičetnosti,“ vypráví Kuthan. Důsledkem bylo zatčení čtyř zástupců arcibiskupa včetně generálního vikáře pražského arcibiskupství Jana z Pomuku. Ten jediný poté podlehl následnému mučení a jeho tělo bylo svrženo z Karlova mostu do Vltavy.

Václav, jaký vskutku byl

Záchvaty vzteku a výbušná povaha jsou emocemi, které v případě Václava IV. často zmiňují doboví kronikáři, především ti z mimočeského prostředí. „Nevykreslují jej v lichterovém světle, zvláště v německé literatuře nebyl král Václav IV. nijak dobře hodnocen ani jako vladař. Na druhou stranu například

kronikář Edmond de Dinter (tajemník brabantských a burgundských vévodů) vypráví o setkání s Václavem IV. pozitivně a líčí jej jako vzdělaného panovníka, který ovládá několik jazyků,“ vysvětluje historik Kuthan.

Václavovo chování mohly zřejmě ovlivnit tragické události, jimž musel v životě několikrát čelit. Matka mu zemřela, když měl teprve rok a půl; otec skonal v jeho sedmnácti letech, osm let poté pochoval i svoji první manželku... Několikrát byl těžce nemocný, uvěznit jej nechal postupně nevlastní bratr Zikmund i bratranec Jošt, kteří se snažili dostat na jeho místo, zášť vůči němu

cítili zástupci církve i husitů, jelikož nedokázal zabránit upálení Jana Husa.

Jaký opravdu byl? „Václav IV. byl povahově asi dosti odlišný od svého otce. Karel IV. musel o svoji pozici hodně bojovat a věděl, že vládnutí není jednoduchá záležitost. Naučil se tak úspěšně čelit různým koalicím, které proti němu postupně vznikaly. Václav tyhle vlastnosti neměl. Na jednu stranu přišel díky slavnému otci k hotovému dílu a také neměl schopnost se vládním povinností věnovat tak systematicky. Často unikl do svého světa, na své hrady a s lidmi, které pokládal za své blízké,“ uzavírá profesor Jiří Kuthan.

Václav IV. Římský a český král:

Doba, duchovní proudy a dění v předhusitských Čechách

Jiří Kuthan (ed.)
Karolinum 2025
vázaná, 640 stran
ISBN 978-80-246-4813-2
Doporučená cena 1500 Kč

„Večerníček a spát.“ Pokud tato tři slova rámovala vaše dětské večery, patříte, stejně jako autor tohoto článku, mezi lidi narozené před rokem 1980. Do doby, kdy v televizi běžely nanejvýš dva programy a seriál nebo tradiční detektivka se vysílaly vždy po zprávách, kterým předcházela Večerníček – pohádka oddávající večerní svět dětí a dospělých.

TEXT Jiří Novák FOTO Vladimír Šigut

Po **Večerníčku** už se spát nechodí

Večerníček letos slaví 60 let a jeho historii, zajímavosti o něm i možnou budoucnost jsme probrali s televizním historikem **Milanem Krumlem**. Ten od roku 2012 pracuje v České televizi v divizi vývoje jako analytik formátů, a také se věnuje historii televize a práci s archivem. Od roku 1995 vyučuje na Fakultě sociálních věd UK a je autorem televizního dokumentu o *Večerníčku* i několika knih, mimo jiné o historii ČST, o festivalu Zlatá Praha či o světovém komiksu.

Jaké byly okolnosti vzniku *Večerníčku*?

Český rozhlas vysílal pro děti pořad *Hajaja* – pohádku na dobrou noc, která byla velmi úspěšná. A televize chtěla něco podobného. Navíc v obou

zemích sousedního Německa, tehdy rozděleného na dva státy, se už vysílaly televizní večerníčky. Pořad *Sandmännchen* – česky „písečný mužíček“ – každý večer přinášel krátké pohádky nebo animované příběhy pro děti před spaním.

***Sandmännchen* vznikl v roce 1959 v NDR a měl i západoněmeckou verzi.**

To mělo velmi zvláštní příběh. Lidé, kteří *Sandmännchen* vymysleli, totiž z východního Německa utekli do západního Berlína a tajná policie Stasi vyslala speciální komando, které jejich práci v západním Berlíně odcizilo a odneslo ji zpátky do NDR. Takže ve stejnou dobu vznikli dva „píseční mužíci“, přičemž ale ta východoněmecká verze byla propracovanější a přetrvala dodnes. Pohádky před spaním měli i v Polsku, jmenovaly se *Dobranocka* nebo *Wieczorynka*.

Ale tohle Československou televizi netrápilo, ona dlouho hledala strukturu, která by byla srozumitelná pro všechny typy diváků, aby bylo vždy jasné, co se kdy vysílá. A *Večerníček* se stal předělem mezi televizním programem pro děti a programem pro dospělé. V reálném životě sice většina dětí stejně po *Večerníčku* spát nechodila, ale byla tou televizí jaksi jasně daná čára – odtud už je to pro dospělé. Jestli oni chtějí, aby se děti dále dívaly, ano, ale nemůžete očekávat, že to bude pro děti vhodné, teď už jsou to dospělé pořady.

Takže šlo o to ukotvit televizní čas pro děti a pro dospělé.

Už na konci padesátých let se v sobotu večer vysílala pohádka na dobrou noc, což byly v podstatě

výstupy vynikajícího herce a loutkoherce Josefa Pehra (*mj. otce výtvarnice a herečky Jany Krausové, pozn. autora*). On to s dětmi výborně uměl a ty pohádky byly enormně populární, ale nebyla to „instituce“.

Další pokus o pravidelné večerní pohádky pro děti byl pořad *Stříbrné zrcátko*. Ten se vysílal od roku 1963 každou neděli v podvečer a jednalo se o pohádky s nepravidelnou délkou a různými formami (hranými, animovanými), což bylo zbytečně komplikované. Ale televize věděla, že tohle je ta správná cesta, a tak se 2. ledna 1965 ze *Stříbrného zrcátka* stal *Večerníček*. Nejprve jako jednotýdenní pořad a pak postupně přibývaly další dny.

Dnes už je Večerníček součástí programu Děčka a děti si jej mohou pustit kdykoliv. Nevytřatil se tak jeho původní smysl?

No to víte, že ano. Roli, jakou měl předtím, už *Večerníček* nehraje. Dříve i ten, kdo neměl děti a na *Večerníček* nekoukal, tak věděl, že po něm následují zprávy a večerní program. Dnes už to tak není. Zároveň se zařazením na Děčko dostal na roveň ostatním pohádkám. *Večerníček* se ale pořad vyrábí, což je dobře, protože stále dává práci domácím animátorům, režisérům, výtvarníkům. A také lidem, kteří ty pohádky skvěle namlouvají.

Zaujalo mě, že ačkoliv Večerníček vznikl v Československé televizi, tak Slováci už o rok později přišli s odlišnou znělkou, která se pak ještě několikrát změnila.

Geneze slovenské pohádky je jiná. Navíc české pohádky se tam vysílaly jen výjimečně, protože bylo dáno, že děti do dvanácti let mají dostávat pohádku v mateřském jazyce. A většina pohádek je samozřejmě výrazně spojená s mluveným slovem.

Takže české děti neviděly ani slovenské pohádky, ovšem zahraniční večerníčky se na českém území vysílaly?

Zahraniční pohádky se dabovaly do češtiny. A těch titulů bylo hodně. Ono totiž výroba animovaného večerníčku trvala dva roky. Nebyly počítače, podílelo se na tom hodně lidí, je to drahá věc, a nemůžete pořad reprízovat, potřebujete mít nové pohádky. Třeba v Polsku bylo hodně dobrých večerníčků jako *Bolek a Lolek* nebo *Slavný lovec Pampalini*. Obrovské množství pohádek poskytly i Francie a Belgie, přičemž některé jsou neprávem zapomenuté, ačkoliv byly svým pojetím výjimečné.

Večerníček se stal předělem mezi televizním programem pro děti a programem pro dospělé.

Večerníčky děti také tak trochu vychovávaly.

To v podstatě dělají všechny pohádky. A večerníčky, které vychovávaly, byly podle mě často dost úspěšné. Například ty, které děti učily dopravní předpisy jako *Kluci, pozor červená*. Fungovaly i večerníčky okolo hygienických návyků, fungovaly i ty zabývající se mezilidským chováním... Ale takových večerníčků nebylo zase tolik. Většinou bylo daleko lepší vložit to poselství přímo do pohádky, aby to nebylo tak „okaté“.

Měnila se nějak výtvarná a animační stylizace večerníčků?

Když už se *Večerníček* vysílal každý den, tak zákonitě ubýval prostor na nějaké experimenty a autoři se drželi určitých zákonitostí. A když ne, tak se taky mohlo stát, že u dětí propadly, to se stalo s několika večerníčky. My na to dnes sice třeba koukáme s nadšením, ale děti to odmítly. Najít sjednocující prvek, aby se to líbilo většinovému divákovi, není legrace.

Za komunistického režimu dokonce vznikly i večerníčky poplatné režimu, a naopak některé byly schovány do trezoru.

Emigrace Jana Tříska znamenala, že byly některé večerníčky s ním vyřazeny, vypadly i některé s Martinem Štěpánkem. Jeden z prvních večerníčků *O pradědečkovi* z roku 1965 byl také zakázaný, protože hlavní roli ztvárnil Waldemar Matuška. A je to škoda, protože on tam hrál a zpíval a bylo to moc hezké.

V roce 2013 anketu o nejlepší večerníček vyhrály Krkonošské pohádky. Následovaly: O krtkovi, Bob a Bobek, Pat a Mat, Maxipes Fík... Dá se říct, že tato obliba korespondovala i se skutečnou sledovaností?

V zásadě ano, tyhle večerníčky měly obrovskou sledovanost a děti čekaly na každé pokračování.

Kdo z výtvarníků byl nejpłodnějším autorem večerníčků?

Radek Pilař, který ostatně vymyslel i postavičku *Večerníčka*, má na kontě strašně moc večerníčků. Od *Rumcajse* přes *Cipíska* ke zmiňovaným *Kluci, pozor červená*. Dalším takovým autorem byl Zdeněk Smetana, jež stojí i za večerníčky jako *Rákosníček*, *Malá čarodějnice* nebo *Štaflík a Špagetka*. Úspěšné seriály jsou spojeny také s jmény Jiří Šalamoun (*Maxipes Fík*) nebo Vladimír Jiránek (*Bob a Bobek*).

A pak je tu Zdeněk Miller a jeho krteček, jenž nemluví a tím je univerzálně použitelný pro celý svět. Mít takový koncept je velká výhoda. A dělá se to i v zahraničí, vzpomeňte si na německý večerníček *Pingu* o tučnácích. Ale není to snadné, protože často je to mluvené slovo hrozně důležité. Dovedete si představit například večerníček *Eduďant a Francimor* bez typického hlasu Milana Šteindlera? Anebo *Pohádky o mašinkách* bez hlasu Vladimíra Ráže?

VEČERNÍČEK

- Ikonický večerní pořad pro děti, poprvé vysílaný 2. ledna 1965 (pohádka *Kluk a kometa*)
- V počátcích se vysílal jen v neděli, od roku 1967 i v úterý a ve čtvrtek; v roce 1970 přibyl pátek, o rok později středa a v roce 1972 se přidalo i pondělí; od roku 1973 se vysílal denně a barevně
- Postavičku kluka s papírovou čepicí jedoucího nejprve na houpacím koni, pak v autě a nakonec na jednokolce vytvořil výtvarník Radek Pilař
- Nejslavnější pohádky: *Krkonošské pohádky*, *Bob a Bobek*, *Maxipes Fík*, *Pat a Mat*, *Rumcajs*, *Rákosníček*, *Mach a Šebestová*
- V roce 1999 byla pojmenována planetka 33377 *Večerníček*
- Do dnešního dne vzniklo téměř 400 seriálů pro večerníčky

Fotografie byly pořízeny na výstavě České televize ve Strahovském klášteře.

Tradiční média a věda proti **konspiracím**

Posilovat důvěru v tradiční média i ve vědu. To je cesta, jak zastavit rozšiřování konspirací ve společnosti. Ukazují to výsledky analýzy, kterou zpracoval pro svou bakalářskou práci Jakub Hauser. Talentovaný student sociologie na Fakultě sociálních věd UK za svou práci získal nejen perfektní hodnocení při obhajobě, ale i Cenu Edvarda Beneše.

TEXT Helena Zdráhalová FOTO Vladimír Šigut

V roce 2023 vznikl projekt Společnost nedůvěry, jehož cílem bylo zjistit, jaké konspirace a dezinformace rezonují v české společnosti. Průzkum vedl Sociologický ústav Akademie věd ČR spolu s akademiky spojenými v Národním institutu pro výzkum socioekonomických dopadů nemocí a systémových rizik (SYRI) ve spolupráci s Českým rozhlasem a portálem Investigace.cz. Výzkumníci hledali odpovědi na to, jaké konspirace deformují českou společnost, jakým konspiracím Češi nejspíš podlehnou, jak moc covid ovlivnil konspirační podhoubí v Česku, zda je možné vystoupit z konspiračního sevření a zda selhaly politické elity v boji proti dezinformacím. Výzkumu se zúčastnilo téměř 4000 respondentů a přinesl cenné informace, které pak byly široce medializované.

Nedlouho poté se student sociologie Jakub Hauser, který s nadšením pronikal stále víc do tajů kvantitativních výzkumů, porozhlížel po tématu bakalářské práce. „Původně jsem se chtěl věnovat tomu, proč lidé věří v UFO, což

dlouhodobě sleduji a zajímá mě to, ale pak se ukázalo, že v českém kontextu by pro to bohužel nebyla data. Konzultoval jsem to s Tomášem Dvořákem, který byl takovým mým mentorem v průběhu celého bakalářského studia a který na seznamu témat vhodných ke zpracování měl i konspirační teorie. Navrhl mi, abych se zaměřil na projekt Společnost nedůvěry, v rámci kterého vznikl dataset, který by byl pro můj výzkum a další zpracování extrémně vhodný,“ vzpomínal student.

Jedním z hlavních výsledků výzkumu Společnost nedůvěry bylo zjištění, že pokud člověk nedůvěruje společnosti, ve které žije, a ani jejím institucím, otevírá to u něj prostor pro konspirace. A právě toto poznání podnítilo Jakuba Hausera k dalšímu výzkumu. Rozhodl se analyzovat vztah mezi nedůvěrou ve společenské instituce – politické instituce, tradiční média a vědu – a vírou v konspirační teorie v českém prostředí. Vycházel přitom z cenných dat, která už byla k dispozici díky zmíněnému výzkumu, a u nějž vy-

zdvihl především rozmanitost výroků, s nimiž výzkumníci pracovali a které pokrývaly jak obecné, tak i specifické konspirační narativy napříč politickými, zdravotnickými, geopolitickými i environmentálními tématy.

Posilovat důvěru v tradiční média

Výsledky jeho analýzy ukazují, že oslabení důvěry ve společenské instituce souvisí s výrazným nárůstem konspiračního smýšlení. Jako nejvýznamnější ochranný faktor proti víře v konspirační narativy se ukazuje podle jeho výzkumu důvěra v tradiční média. „Pokud jsou média vnímána jako nedůvěryhodná, ztrácí lidé základní orientační body pro interpretaci událostí a začínají vyhledávat paralelní, často konspirační zdroje

vysvětlení. Tento mechanismus ukazuje, že boj s konspiračními teoriemi nemůže být redukován pouze na podporu kritického myšlení jednotlivců. Vyžaduje také systematickou obnovu důvěry v mediální instituce jako takové,“ zdůraznil student jeden z hlavních poznatků své práce.

Hledání jednoduchých vysvětlení

Neméně důležité je podle jeho zjištění posilovat důvěru také ve vědu. „Tam, kde přetrvává důvěra ve vědu, přetrvává i ochota přijímat odborná a složitá vysvětlení světa. Tam, kde důvěra eroduje, otevírá se prostor pro alternativní ‚pravdy‘, které lépe uspokojují potřebu jednoduchosti a srozumitelnosti,“ píše Jakub Hauser ve své práci. Důvěra v politické instituce podle jeho zjištění hraje také

významnou roli, i když ne tak velkou, jak před výzkumem očekával.

Dnes pokračuje v magisterském studiu sociologie a zda zůstane ve světě vědy a bude pokračovat i v doktorském studiu, zatím neví. „Jsem vděčný Tomáši Dvořákovi, že mě na toto téma navedl, a za to, co všechno mě o kvantitativních výzkumech naučil. Mohlo by se zdát, že jsem uspěl, protože jsem enormně pracovitý a nadaný, ale já si myslím, že to je především kvůli tomu, že jsem vůbec dostal možnost studovat. Poděkování za to patří i mojí rodině, která mě podporuje finančně i emocionálně. Tématu konspiračních teorií a dezinformací se chci také proto věnovat i nadále, protože je to téma extrémně důležité nejen pro akademickou sféru, ale především pro veřejnost.“

Bc. Jakub Hauser
Letos absolvoval bakalářský obor Sociologie a sociální politika na Fakultě sociálních věd UK. Tamtéž pokračuje i v magisterském studiu oboru Sociologie se specializací aplikovaný výzkum a jeho metodologie. Za bakalářskou práci *Konspirační teorie a nedůvěra ve společenské instituce: Kvantitativní analýza* získal výborné hodnocení při obhajobě a také Cenu Edvarda Beneše určenou vysokoškolským studujícím za nejlepší bakalářské či diplomové práce věnující se historii 20. století nebo sociologii.

Už jako malá holka měla jasno, že chce být farářkou, nebo alespoň učitelkou. Dnes Eliška Vančová obléká talár na faře v Heřmanově Městci, současně dělá na ETF UK doktorát a ve volném čase maluje nebo sleduje filmy se sci-fi tématikou. A i její zásluhou poopravila evangelická církev svůj přístup k LGBTQ+ komunitě.

TEXT Jiří Novák FOTO Michal Novotný

Stát se **farářkou** byl dobrý nápad

Rozhodovala jste se během studií mezi tím být teoložkou, nebo farářkou?

Já šla studovat proto, abych mohla být farářkou, celou dobu to bylo o tom, že chci jít do služby. Určitě se měnily moje představy o tom, co to znamená, ale nezměnila se skutečnost, že je to něco, co mi dává smysl dělat. Ale studium mě baví, proto nyní pokračuji i v doktorském studiu.

Jsem ze sboru z Hradiště, což je vesnický sbor kousek od Heřmanova Městce, a tam působil farář a farářka. Hrozně se mi líbilo, že dělají duchovní práci a k tomu jsou v kontaktu s lidmi. Když jsem viděla, že to může dělat i žena, tak jsem si říkala, že bych chtěla jít stejnou cestou. Takže už když jsem byla malá, tak první povolání, které jsem chtěla dělat, bylo farářka. Pak jsem od toho na poměrně dlouhou dobu upustila a chtěla jsem být víc „normální“. Ale k farářce jsem se vrátila někdy ke konci střední školy a od té doby mi to pořád připadá jako dobrý nápad.

Když jste chtěla být ještě „normální“, co jste zvažovala?

Být učitelkou. Baví mě jazyky, takže jsem uvažovala o tom, že bych učila třeba angličtinu nebo francouzštinu. Baví mě práce se slovem a s lidmi.

Jak mamka zreformovala tatku**V rodině máte nějakou farářskou historii?**

Trochu. Tatka studoval katolickou teologii a potom byl ordinován jako duchovní právě v Českobratrské církvi evangelické (ČCE), nyní je výpomocný kazatel. To znamená, že má civilní zaměstnání a občas je pozván k tomu, aby vykonával ordinovanou službu.

Váš otec přešel od katolíků k evangelíkům?

Zjednodušeně řečeno: tatka přivedl mamku k víře a mamka ho zreformovala (*smích*). On to samozřejmě byl jejich společný krok, když se seznámili. Tatka byl trochu zklamaný z katolického semináře, a tak jim dávalo větší smysl být společně u evangelíků.

A byl to právě on, kdo vás vedl k tomu, abyste šla za snem farářky?

Ne, to bylo čistě moje rozhodnutí. I třeba proto, že se tatka právě pro službu nerozhodl, a nakonec dělá akademickou dráhu. A řekla bych, že je v tom spokojenější, než kdyby byl farářem. U nás to nikdy nebylo tak, že by se to ode mě očekávalo, nebo že by mě k tomu rodiče směřovali.

Co všechno vlastně vaše práce obnáší?

Obnáší věci, které si člověk asi u faráře snadno představí – nedělní bohoslužby, svatby, pohřby, křty, přes týden jsou různá setkání. V podstatě každá generace má své setkání, což má v naší tradici formu zejména biblického vzdělávání. A potom jsou zde také pastorační rozhovory, kdy o to sám někdo požádá anebo jdu já někam na návštěvu a je z toho pastorační rozhovor. To je ta část práce, která není úplně dopředu předvídatelná.

Myslíte, že se mění způsob práce faráře?

Řekla bych, že ano, a vyplývá to i z úplné odluky církve od státu, na kterou se připravujeme – na samofinancování. S tím souvisí, že obvyklé formy práce nejsou udržitelné, jednak právě z finančních důvodů a jednak proto, že dost lidí má k víře jiný přístup. Například mnohem víc cestují. Pořád je dost lidí, kteří rádi přijdou do našeho společenství, ale nebude to znamenat, že tu budou každou neděli. A my musíme přijmout, že to je úplně v pořádku, přestože to samozřejmě trochu mění náš způsob práce.

Další věc je, že některé tradiční formáty, jako třeba biblické hodiny pro dospělé, byly dobře funkční v době, kdy nebyl takový přístup k informacím. Dnes lidé potřebují svou víru spíše sdílet, je to víc o sdílení zkušeností, jak co prožíváme. To

se promítá třeba i do výuky dětí. Hlavním posláním už není jen vyučovat náboženství, ale spíš dětem ukazovat prostor křesťanského společenství jako místo, které je pro ně bezpečné a kde se mohou nad svým vztahem k Bohu nově zamýšlet, sdílet ho s ostatními.

Připadá vám, že se mění přístup české společnosti k církvi?

Česká společnost je asi k církvi otevřenější, i když to nejde srovnat s nadšením z 90. let, kdy najednou bylo možné beztrestně zajít do té „zakázané církve“ vnímané zčásti jako underground. Myslím, že jsme se ještě úplně nepřenastavili na to, že můžeme být víc vidět, že lidé sami nepřijdou, když budou cítit různé bariéry. Taková ta PR stránka je stále trochu nedostatečná, ale začínáme na tom konečně pracovat.

Co pro to děláte vy osobně?

Třeba to, že příkládám důležitost akcím pro veřejnost. Například Noc kostelů si myslím, že má nabídnout co nejvíce bezbariérový přístup do našeho prostoru a má se tady díť něco, co je zajímavé i pro lidi, kteří nejsou z církve. Aby to nebylo tak, že si uděláme kulturní akci pro sebe, která pro lidi mimo církev nebude vlastně zajímavá.

A potom je tu aspekt dobročinnosti. Tady v Heřmanově Městci se toho děje v tomto směru dost a různé charitativní akce pořádají právě církve. To je ideální příklad něčeho dobrého, co můžeme společnosti nabízet. A pak jsou z hlediska PR důležité také sociální sítě.

Jako mladá farářka byste mohla na sociálních sítích zapůsobit. Nezvažovala jste podobnou cestu jako známí faráři Pastoral Brothers?

Pastoral Brothers je určitě dobrý počin, který má svoji cílovku, a díky nim se ke křesťanským tématům mohou dostat i lidé, které by to jinak třeba nezajímalo. Ale já asi tady na to úplně nejsem. Mně vlastně nejvíc vyhovuje být v místním prostředí a součástí daného místa. Moje ideální představa je, že místní lidé budou vědět, že tu církev je a že za námi mohou přijít, když to budou potřebovat. A že církev není nic děsivého.

Musíme pracovat na tom, abychom byli opravdu bezpečným místem, kde jsou zdravé vztahy. A být otevření druhé lidi přijmout. Mám pocit, že v tom jsme jako ČCE někdy trochu introvertní, že se těch lidí skoro až bojíme. Že když někdo nový přijde, je to sice fajn, ale my se trochu bojíme ho jít pozdravit a začít se s ním bavit.

Ono je to i tím, že jsme trochu klanová církev, hodně založená na rodinách, které jsou si různé příbuzné, a jsme zároveň dostatečně početně malí na to, aby se to týkalo velké většiny z nás. Jenže pak se stane, že nově příchozí člověk zjišťuje, že tenhle je bratr tamtoho, tady je jeho sestřenice a jeho táta je tady farář, a do toho se těžko zaplouvá. Já sama

nejsem z tradiční evangelické rodiny (rodiče jsou konvertité), a tak jsem tuto bariéru také na začátku vnímala. A bylo to na mně, spíš než na ostatních, jestli vydržím, než se s nimi budu dost znát a než přijmou, že k nim patřím.

Vy jste svou otevřenost prokázala během diplomové práce *Přístup k párům stejného pohlaví v Českobratrské církvi evangelické. Co vás k tomuto tématu přivedlo?*

Jednak ráda zpracovávám aktuální témata, ke kterým toho moc není a souvisejí s praxí. A za druhé to souviselo s tím, že mám v rodině člověka, který patří mezi LGBTQ+, a najednou jsem si uvědomila, že toto téma nemáme ve společnosti – a tím pádem ani v církvi – zpracované tak, jak jsem si do té doby myslela. Domnívala jsem se, že je mnohem víc v pohodě být queer, než jsem pak zjistila díky osobní zkušenosti.

Mgr. Eliška Vančová

Absolventka Evangelické teologické fakulty UK, nyní na stejné fakultě pokračuje v doktorátu na téma *Ordinace a ordinovaná služba v Českobratrské církvi evangelické. V roce 2023 získala Cenu Josefa Hlávky za diplomovou práci s názvem *Přístup k párům stejného pohlaví v Českobratrské církvi evangelické. Pracuje na poloviční úvazek jako farářka v Chrudimi a Heřmanově Městci.**

Proto jsem si řekla, že by bylo dobré se tomu víc věnovat. Zvlášť v době, kdy se ve sněmovně řešilo manželství pro všechny. Připadalo mi, že zrovna v tomto by mohla mít církev jasno nezávisle na společnosti a zákonech. Že nemusíme čekat na okamžik, až tuto otázku vyřeší stát, ale můžeme už dopředu vědět, jak k tomu přistupujeme my a proč.

A jak tedy k tématu LGBTQ+ přistupuje evangelická církev?

Asi dva měsíce poté, co jsem odevzdala diplomku, tak synod, což je něco jako naše poslanecká sněmovna, přijal usnesení, že můžeme žehnat párům stejného pohlaví. Což vlastně do té doby nebylo ani zakázané, ani povolené. Dělo se to, ale církev veřejně neříkala, že je to v pořádku. To se nyní změnilo.

Nicméně ne všechny sbory a faráři jsou tomu otevření. Existuje zde svobodná volba pro sbor zastoupený farářem a staršovstvem, zda to dělat chtějí. Pokud nechtějí, můžou prostě žadatele odkázat jinam, nemohou k tomu být nuceni. Úplně stejně to platí u svateb heterosexuálních, kdy je jen na zodpovědnosti faráře, jestli se rozhodne svatbu páru přijmout, anebo ne, ať už z jakýchkoliv důvodů. Každopádně církev se veřejně hlásí k tomu, že to dělá, což znamená, že to považuje za něco, co je v pořádku. A to je důležité.

Farář má trošku i funkci důvěrníka, lidé se vám svěřují. Kde potom vy sama hledáte vnitřní klid?

Psychohygiena je důležitá. Z profesního hlediska pomáhají například supervize, ale je důležité mít i svůj soukromý život a volný čas. Já třeba ráda zahradničím a maluji. A pak mám ráda příběhy. Nejen ty biblické, ale prostě obecně příběhy. Takže ráda koukám na filmy, čtu knihy.

Jakou tematiku máte ve filmech a literatuře nejraději?

Mám hodně ráda sci-fi, a pak příběhy, které mají nějaký přesah. Jsem tak trošku filozof a tak ocením poetiku v knihách i v různých kinematografických počinech. Hodně se mi například líbil seriál 1883, což je v podstatě western z doby osidlování Ameriky. Je to o skupině osadníků, kteří putují oregonskou stezkou a jsou vyprávěny jejich příběhy.

A může si farářka vzít dovolenou a odjet do Oregonu podívat se, jak to tam vypadá ve skutečnosti?

Může, i farářka má dovolenou. Samozřejmě asi není dobrý nápad si ji vzít přes Vánoce nebo Velikonoce, ale jinak si ji mohu vybrat kdykoliv, kdy to dává smysl. Protože to ovlivní celý chod našeho společenství, tak se to snažíme s kolegyň z Chrudimi plánovat dopředu. Když víme, že jedna z nás bude pryč, tak je třeba domyslet řadu věcí – například kdo bude v neděli kázat, zda budou týdenní skupiny, nebo řešit další organizační věci.

Šachové počítače už stěží **porazíte**

Jeden je z Pardubic, druhý z Hradce Králové, ale revnivost mezi nimi nečekejte. David Gloser a Tomáš Ludvík se poznali v pardubickém šachovém oddíle a společně letos reprezentovali Karlovku na univerzitním ME družstev, kde v konkurenci 26 týmů obsadili páté místo.

TEXT: Jiří Novák FOTO: Vladimír Šigut

Zatímco Tomáše Ludvíka naučil šachy tatínek, David Gloser vzal figurky poprvé do ruky na kroužku ve školní družině. „Na rozdíl od ostatních jsem tam s figurkami neházel, ale zkoušel u té hry i přemýšlet,“ směje se David při vzpomínce na léta základní školy. Stejně jako Tomáš proto postupem času vstoupil do šachového oddílu.

A oba pak začali záhy v prostoru čtyřiašedesáti černobílých polí sbírat úspěchy. Tomáš má například český titul v rapid šachu v kategorii do 20 let. „Ale tehdy byl zrovna covid, takže to vnímám spíše tak, že jsem v tu chvíli byl nejlepší mezi těmi, kteří na šampionát přijeli,“ říká skromně o titulu z roku 2020. Rovněž David má junior-

ský titul, a to z mistrovství Čech. Letos se navíc stal akademickým mistrem ČR, což jej právě kvalifikovalo na ME družstev.

V šachu zaslíbené Arménii

A do arménského Jerevanu s sebou vzal právě Tomáše Ludvíka, s nímž se zná díky společnému působení v pardubickém klubu ŠK Polabiny. A rozhodně se na „Euru“ neztratili, v konečném pořadí skončili z 26 družstev pátí! Místa před nimi obsadily univerzitní hráči z Arménie, Rumunska, a Maďarska, ostatně východní blok a postsovětské republiky vždy šachům dominovaly a na partiích někdejších ruských mistrů se mladí šachisté učí dodnes.

„Bývalý mistr světa Garri Kasparov (rodák z ázerbájdžánského Baku) napsal skvělou knižní sérii *Moji velcí předchůdci*, kde předkládá partie od prvních významných hráčů až po jeho předchůdce a současníky,“ vyzdvihuje David Gloser, student Matfyzu. A že se nedá v šachu pořád učit něco nového, když už jsou tu stovky let? Nenechte se mýlit! „V teorii zahájení se nejlepším hráčům stále daří nacházet nové možnosti,“ tvrdí Tomáš Ludvík z FSV UK.

A připomíná také neustále se lepšící počítačové programy: „Zatímco se člověk podívá na partii a během pár vteřin ví, že většina tahů nedává smysl, tudíž zkoumá jen několik možností, počítač vyhodnocuje všechny dané možnosti a mnohem rychleji. Proto je už takřka minimální šance, že by člověk porazil počítač, tak jako Kasparov v roce 1996 stroj Deep Blue.“

Oba studenti UK počítače využijí při tréninku k vlastnímu šachovému zdokonalování, ale nic se stejně nevyrovná živým soubojům s opravdovými velmistry. „Když jsem nejlepšímu švédskému hráči Grandeliusovi nabídl remízu, a on ji po dlouhém rozmýšlení přijal, byl jsem velice nadšený. Pro mě to byl velký zisk, jelikož čím silnějšího hráče zremizujete nebo porazíte, tak do ratingu získáte víc bodů,“ vzpomíná Tomáš na partii se švédským velmistrem, který jeden čas dělal sekundanta světové jedničky: Magnusi Carlsenovi z Norska.

Hodně chytrý koníček

Tomáš Ludvík už ale vnímá šachy především jako koníček. „Nejvyšší rating jsem měl v roce 2019, když mi bylo sedmáct. Tehdy jsem měl ještě ambice, že bych chtěl být mezinárodní mistr – a jednou třeba i velmistr. Ale krátce poté jsem zase spadl dolů se svým ratingem a v posledních čtyřech pěti letech jsem se v podstatě neposunul. A v tuhle chvíli už pro mě asi nemá smysl se o něco vážněji pokoušet,“ přiznává realisticky.

To David Gloser ještě vrcholné šachové ambice úplně nevzdal. „Jak jsem začal později, tak jsem se posouval pomaleji a nikdy nevyhrával mládežnické šampionáty... Takže jsem svého vrcholu dosáhl až o letošních prázdninách, když jsem byl jen pár bodů od toho, abych splnil první podmínku na mezinárodního mistra. Bohužel jsem to nezvládl a v ratingu zase trochu klesl, nicméně nadšení, že bych toho ještě někdy mohl dosáhnout, mě zcela neopustilo. Ale momentálně je to daleko,“ hodnotí re-

álné možnosti. Nicméně si předsevzal trénovat tenhle semestr sám sebe alespoň obden. „Zatím to ale moc nevychází a končí to tak, že většinou hraji šachy na mobilu v tramvaji cestou do školy,“ usmívá se David, jenž trénuje šachovou mládež v Hradci Králové. Kromě toho ale jezdí také rád do přírody a věnuje se sportu – baví jej fotbal, pravidelně chodí na badminton a dvakrát týdně na lezení.

Partie s ekonomikou a informatikou

„Oba máme vlastně dost totožné koníčky. Ale věnujeme se jim nezávisle na sobě,“ směje se Tomáš Ludvík, kterého baví fotbal a futsal, badminton, chodí i cvičit. „Poslední dva roky mě chytlo navíc lezení a boulder. Ale pořád nezapomínám ani na šachy, každý den jim věnuji alespoň hodinu. Zároveň přibližně jednou týdně odehrají jednu partii v nějakých šachových ligách,“ doplňuje svůj program student dvou vysokých škol současně. Jakých oborů?

„Původně jsem začal studovat ekonomii na Institutu ekonomických studií FSV UK, kde mi schází dodělat bakalářku. A zároveň jsem na stejnou fakultu chodil na Institut politologických studií, kde jsem bakalářský obor dokončil. Ale na magistra jsem přešel na VŠE,“ vysvětluje. David Gloser zůstává věrný Matematicko-fyzikální fakultě UK, kde pokračuje na magistru v oboru Matematika pro informační technologie: „Je to o informační bezpečnosti, kryptografii, praktické bezpečnosti a elektronických podpisech.“ I tam se šachové myšlení může hodit.

Bc. David Gloser

Student Matematicko-fyzikální fakulty UK, kde pokračuje v magisterském oboru Matematika pro informační technologie. Šachista s titulem FIDE Master; letos se stal akademickým mistrem ČR, což jej kvalifikovalo na ME univerzitních týmů. Jako spoluhráče si vybral Tomáše Ludvíka a z Jerevanu přivezli pro UK páté místo.

Bc. Tomáš Ludvík

Absolvent oboru Politologie a mezinárodní vztahy na FSV UK, na stejné fakultě dokončuje obor Ekonomie a finance a nastoupil též do magisterského studia na VŠE. Rovněž šachista s titulem FIDE Master; mistr ČR v rapid šachu do 20 let (2020). Stejně jako spoluhráč David Gloser hraje v pardubickém klubu ŠK Polabiny.

Do **Latinské** Ameriky – a zpět

Kurátorka Tereza Melicharová vystudovala na FF UK iberoamerikanistiku a nabyté znalosti čile uplatňuje jak v terénu v komunitách původních obyvatel, tak v pražském Náprstkově muzeu, kde pečuje o sbírku asi devatenácti tisíc předmětů.

TEXT **Martin Rychlík** FOTO **Michal Novotný**

Polychromovaná keramická nádoba kultury Nazca (100 př. Kr. – 800 po Kr.) z peruánských And.

Když se Tereza Melicharová nedávno vrátila z Jižní Ameriky, měla za sebou nejen několik tisíc kilometrů cest, nýbrž i další vrstvu příběhů, které skládá dohromady – a to mezi Prahou, muzejními depozi-táři a živými indiánskými komunitami. „Letos jsem se vydala do Jižní Ameriky s týmem filmařů od režiséra Josefa Kotalíka, který spolupracuje s Náprstkovým muzeem a natáčí pro Prima Zoom třídílnou sérii o zapomenutých českých dobrodruzích,“ prozrazuje magazínu *Forum* kurátorka, jež má hispanistické, ale též divadelní vzdělání.

Letos s týmem zavítala do Bolívie, kam se vydala po stopách botanika Tadeáše Haenkeho z přelomu 18. a 19. století, do Argentiny zamířila ve šlépějích Enrique Stanka Vráze a do Paraguaye putovala za odkazem etnografa a kaktusáře Alberta Vojtěcha Friče. „V projektu působím jakožto odborná konzultantka,“ říká Melicharová, která kolegům dodává informace o dějinách sbírek Náprstkova muzea, hledá skryté příběhy původu předmětů a využívá při tom svých znalostí z terénních výzkumů mezi nativními obyvateli i vystudované španělštiny, neboť po jejich studiích v Mexiku si už místní mysleli, že je „nativo“. Z téhož jazyka ostatně nadále překládá – do češtiny již převedla čtyři knihy beletrie i několik divadelních her.

Od divadla až k indiánům

Její cesta k Latinské Americe začala už na Arcibiskupském gymnáziu v Praze. „K intenzivnějšímu studiu mě inspirovala spolužačka, která se začala sama učit španělsky,“ vzpomíná s úsměvem Tereza. Zájem o cizí jazyk se brzy propojil s reálným svě-

tem, když po gymplu odjela na celé léto pracovat do Sevilly.

„A tam jsem ještě víc pronikla do hispánské kultury,“ dodává. V Seville totiž objevila symbolickou instituci své kariérní budoucnosti – slavný Archiv Indií, který uchovává cenné dokumenty ke španělské koloniální říši v obou Amerikách.

Co dál? Logicky zamířila na Filozofickou fakultu UK, kde začala studovat hispanistiku, ale zároveň se věnovala divadelní teorii a kritice. Dvojí studium – silná teoretická základna z UK a praktické dovednosti z DAMU – se pro její kariéru ukázalo jako ideální mix: „Filozofická fakulta mi dala hodně solidní základy filozofie, dějin literatury, dějin obecně, lingvistiku. A ta DAMU zase praktický aspekt. Umět psát, umět se vyjadřovat či veřejně přednášet,“ líčí.

Zlom přišel v Mexiku. Nejprve půlroční pobyt na prestižní univerzitě Tecnológico de Monterrey na severu země – původně s plánem zkoumat mexické divadlo: „Nicméně během pobytu jsem zjistila, že mě mexické divadlo zas až tolik nezajímá, ale fascinuje mě materiální kultura původních obyvatel Mexika.“ Na konci stáže se proto vydala úplně sama na jih země, na „tak trochu bezhlavou cestu“ – jak sama po letech hodnotí – do Oaxaky a do Chiapasu. Chtěla se potkat s místními řemeslníky či umělkyněmi, jež vyrábějí tradiční textilie, nakoupit od nich výrobky a zkusit je později prodávat v Česku. „Chtěla jsem se potkat s uměleckými řemeslníky a zjistit o nich co nejvíc. Čím ti lidé

Hlava mayského šlechtice s ušními ozdobami a estetickou deformací lebky, tesáno z vápence. Mexiko, zřejmě klasické mayské období (250–900 po Kr.)

žijí a co pro ně znamená tvorba.“ přiznává Melicharová.

Svoji magisterskou práci na iberoamerikanistice FF UK tak zaměřila na textilní kooperativy uměleckých řemeslnic Zapotéků, Mixteků a Chatinů. Zbylé úspory utratila za výrobky a poslala je v několika balících z Oaxaky poštou do Prahy. Doma se pak zrodil malý obchodní experiment: spolu s kamarádkou Martinou Kaňákovou se v roce 2015 zapojila do organizace festivalu Merkádo, latinskoamerického festivalu s trhy, kde své textilie prodávala a zároveň působila coby produkční a dramaturgyně. „Nadchla jsem se a vlastně úplně přehodila kariérní výhybku – od divadla k indiánům,“ shrnuje zásadní předěl.

Audioknihy i „depozitářový šok“

Než se v roce 2021 stala kurátorkou v Náprstkově muzeu, prošla Tereza Melicharová několika profesními zastávkami. Krátce pracovala v Divadle LETÍ, pak v knižním nakladatelství a v audioknižním vydavatelství Tympanum. „Tam jsem dělala nejprve technickou redaktorku a pak i šéfredaktorku, ale postupně ve mně začal sílit pocit, že se chci od ma-nažerských a rozpočtových úkolů zase vrátit k tvůrčí práci,“ říká.

Čekala ji ale ještě jedna profesní zatáčka – roku 2021 zamířila na Ministerstvo kultury jako specialista kulturních a kreativních odvětví. „Bylo zajímavé vidět, jak se subjektům rozdělují peníze,“ říká o době nejistoty. Po zkušenosti s úřadem přišla nečekaná nabídka – práce kurátorky sbírky Střední a Jižní Ameriky v Náprstkově muzeu.

První dojem z amerického depozitáře shrnuje bez patosu, ale výmluvně: „Předpokládala jsem, že tam budou stovky artefaktů. Takže můj první pocit byl naprostý šok, překvapení a úžas, kolik těch předmětů vlastně je a jak bohaté sbírky to jsou!“ Oním číslem je devatenáct tisíc artefaktů jen z „jejího“ regionu. „A samozřejmě tam na člověka dýchne i bohatá historie, protože depozitáře pořád mají atmosféru Vojty Náprstka,“ usmívá se milá kurátorka, která dostala za úkol dokončit zpracování sbírky etnologa Milana Stuchlíka, kterou kdysi pořídil u chilských indiánů Mapuche (Mapuče).

Mgr. BcA. Tereza Melicharová Iberoamerikanistka a od roku 2021 kurátorka sbírek Střední a Jižní Ameriky v Náprstkově muzeu asijských, afrických a amerických kultur při Národním muzeu. Vystudovala divadelní teorii a kritiku na DAMU (BcA.), hispanistiku a magisterskou iberoamerikanistiku na FF UK. Specializuje se na dějiny a akvizice sbírek Náprstkova muzea, materiální kulturu obyvatel Latinské Ameriky i na otázky dekolonizace sbírek. Odpovídá za kolekce Střední a Jižní Ameriky, které čítají tisíce předmětů, a koordinuje akviziční výzkum původu sbírek. Je spoluautorkou svazku *Dějiny Náprstkova muzea II (2024)*, kde zpracovala kapitoly o amerických artefaktech a medailonky sběratelů: Alberta Vojtěcha Friče či Václava Šolce. Má terénní zkušenost z Mexika, Chile a Guatemaly, kde se věnuje textilu, rituálním předmětům a současným projevům etnického obrození. Pravidelně přednáší pro veřejnost a podílí se i na výuce FF UK. Překládá beletrii ze španělštiny.

Sbírka to není příliš velká, ale je zajímavá uceleností i celkovým zmapováním zmíněné materiální kultury.

Dějiny akvizic, zapojení studentů

Tereza Melicharová musela rozjet i dlouhodobý akviziční výzkum dějin Náprstkova muzea: zjistit, jak se jednotlivé předměty do Prahy dostaly, kdo byli sběratelé, jaké existují trendy ve sběratelství i jak se sbírky v domě U Halánků proměňovaly. „Záhy jsem zjistila, že nejsem schopná zvládnout sama ten obrovský objem,“ říká Tereza. A pomoc našla tam, odkud sama vyšla – mezi studujícími Univerzity Karlovy, hlavně z FF UK a FHS UK. „Bez pomoci studentek a studentů by sepsané dějiny nevznikly, výzkum by se nestihl dodělat. Bylo zapotřebí naskenovat množství archiválií, vypsát informace a překlomit je do *Museumu*, což je náš digitální systém, a z něho pak vylázaly výsledky samy,“ vzpomíná.

A připomíná, že nejméně pro dvě stážistky z UK byla práce v Náprstkově muzeu odrazovým můstkem pro jejich vlastní výzkumy: Daniela Šnapková zaměřila doktorskou práci na část sbírky Václava

Šolce a v Chile dnes předává tamním komunitám historické fotografie a informace o předmětech z pražských sbírek; Michaela Ftáčková zkoumá archeologickou sbírku z Teotihuacánu – a propojuje tak Náprstkovo muzeum s elitní mexickou univerzitou UNAM. Melicharová to vnímá jako ideální propojení univerzity a muzea: „Přijde mi skvělé, že takto můžu studentům přibližovat praxi, a oni se tak vlastně učí sami. Za pochodu.“

Když vyzvídáme, jaké jsou její „top“ předměty z amerických sbírek, zaváhá – vybrat jen několik je skoro nespravedlivé. U toho prvního si je ale jistá: „Je to zajímavá mayská nádoba na kakao, na níž jsou ornamenty vycházející z glyfů. Přišla k nám do Prahy ještě před rokem 1860, možná z jezuitských sbírek. Je raně klasická, asi z 2. až 5. století po Kristu,“ přibližuje. Mezi další klenoty řadí rituální mapučskou sochu, dřevěný náhrobek náčelníka, *rehue*: „Je s podivem, že něco takového Mapučové vydali. Dnes to vidí samozřejmě jinak – ceremoniální sochy jsou pro ně velmi důležité, vnímají energii předmětu, zdráhají se jej být jen dotknout,“ vysvětluje kurátorka nábožensko-magický význam.

K pokladům, které stojí za obzvláštní pozornost, počítá také péřové ozdoby Chamacoců, jež dovezl Frič, a ještě starší péřové čapky kmene Tupinambá, přivezené z Brazílie českými jezuity už v 17. století. „Jsou to možná jedny z nejstarších etnografik z Jižní Ameriky v Evropě,“ připomíná Tereza Melicharová. A do své pomyslné Top 5 přiřazuje ještě náprsní ozdoby z pásovce od kmene Bororo, jejichž původ z rakousko-uherské expedice do Brazílie mezi lety 1817 až 1821 odhalila až letos.

Vzhůru do terénu, na Atitlán!

Jen mezi regály ovšem zůstatvat nechce. Míří do terénu. Kolekce chápe jako fragmenty živých kultur – a do těch se vrací, jakmile to jen jde. Důležité je pro ni otevírat sbírky nejen pro badatele, ale i pro samotné původní obyvatelé. A to jak prostřednictvím digitalizace, tak osobním kontaktem s těmi, od nichž muzeum své sbírky kdysi získalo. V roce 2022 se proto vypravila do mapuchských komunit v Chile a vyhledala tamní výrobce předmětů a někdejší informátory při výzkumech a předala jim materiály ke sbírkám a stovky fotografií. Mapuchští a mayští spolupracovníci jí dnes pomáhají s výzkumem a určováním sbírek.

Po terénním výzkumu mezi Mapuche v Chile zaměřuje svoji pozornost na mayský svět. „V Guatemale jsme byli loni v létě, navštívili jsme řadu komunit, hlavně kolem jezera Atitlán na guatemalské vysočině. Na jenom břehu jsou to *tz’utujilské* a na druhé straně *kakchiquelské* komunity,“ líčí Melicharová. Na pár kilometrech se tam střídají různé jazyky, estetické tradice i řemeslné techniky tkaní. „Ačkoli je to jen pár kilometrů od sebe, ti indiáni mluví úplně jiným jazykem a mají jinou materiální kulturu,“ vypráví o práci, která jí umožňuje zpětně lépe porozumět i sbírkám u Náprstků a dodávat jim cenný kontext. Vypravila se tam navíc s filmařkou Amálií Kovářovou – zaznamenat kulturu a tvorbu též audiovizuálně.

A jaká je budoucnost indiánských kultur Latinské Ameriky? „Děje se přesný opak toho, co předpovídali někteří cestovatelé na začátku 20. století – kultury původních obyvatel Latinské Ameriky nezanikají, ale naopak tam probíhá zajímavý proces etnického obrození. Vlastně taková revitalizace kultur původních obyvatel, která je ohromně zajímavá z mnoha různých hledisek a stojí za to se jí zabývat, zkoumat ji a hlavně zažít,“ vypráví Tereza Melicharová.

A závěrem zdůrazňuje, že Latinská Amerika rozhodně ještě není „objevená“ a není ani homogenní. Její vlastní práce – mezi muzeem, univerzitou a terénem – je toho důkazem. V depozitářích i za mořem dohledává stopy českých jezuitů, rakousko-uherských přírodovědců anebo etnografů 19. a 20. století, ale i způsoby, jak se kontakty otiskly do paměti a života amerických komunit, které jsou jí partnery při výzkumech. Těm, které by snad podobná práce zajímala, nabízí i pár rad: „Naučte se španělsky. A jděte tam, kam vás srdce táhne.“

Najít rovnováhu mezi hudbou a informatikou

Šimon Libřický vystudoval Matfyz, kde se také zapojil do Prague Music Computing Group při Ústavu formální a aplikované lingvistiky (ÚFAL). V bakalářské práci se zabýval modelováním obtížnosti partitur pro tenorový saxofon s cílem automaticky určit náročnost skladby a zjistit, které pasáže jsou pro hráče obtížné. Jeho projekt vzbudil mezinárodní ohlas na konferenci ISMIR 2025.

TEXT Jitka Jiříčková FOTO Alena Chrastová, MFF UK

Odkud se vzala myšlenka na propojení hudby a informatiky?

Odmalička hraju na klarinet a saxofon a zároveň jsem vyrůstal na počítačích, takže z informatiky a hudby se staly moje dvě největší lásky. Projekt vznikl jako ročníková práce na Matfyzu. Spojil jsem se s Janem Hajičem mladším, který vede hudebně-informatické projekty, s cílem vytvořit způsob na propojení automatických muzikologických nástrojů hudebním softwarem. Nakonec z toho vznikl nápad na bakalářku. Při realizaci jsem přemýšlel spíš jako skladatel než hráč – chtěl jsem vytvořit program, který dokáže automaticky odhadnout, jestli je napsaná skladba vůbec hratelná a jak je náročná.

Model tedy není určený primárně hráčům, ale spíš skladatelům?

Ten účel je dvojitý. Studenti by ho sice mohli využít třeba při výběru skladeb podle obtížnosti, ale taky může usnadnit práci autorům. Jako skladatel často potřebuji vědět, jestli je moje skladba vůbec hratelná, a místo posílání not hudebníkům by to mohl posoudit právě tento model.

Do budoucna by mohl najít využití i jinde – třeba v online databázích not jako je MuseScore, kde by automaticky kontroloval označení obtížnosti a upozorňoval na chyby, například když je složitá skladba označená jako snadná. Zatím jde ale spíš o koncept. Aby se takový systém dal skutečně využít, bylo by potřeba získat mnohem víc dat o obtížnosti skladeb, která jsou dnes většinou nevěřejná nebo chráněná autorskými právy.

Jak to tedy vidíte dál? Na čem by se podle vás dalo do budoucna pracovat – co by stálo za rozpracování?

V projektu už dál nepokračuji, čekají mě jiné věci, ale kdyby ho někdo chtěl rozvíjet, má to podle mě velký potenciál. Asi největší nadějí by bylo doladit technické detaily a rozšíření systému i na jiné nástroje – třeba klarinet, flétnu, hoboje nebo fagot, které fungují podobně jako saxofon. Zajímavým směrem může být i testování na žesťích, u nichž je princip hry jiný, a modelování by tak bylo složitější, ale vědecky přínosné. Snažil jsem se o jasné vysvětlení toho, co by se v metodice muselo měnit za tímto účelem.

Z výzkumného hlediska je asi nejzajímavější myšlenka personalizace, protože nestačí označit skladbu jako „lehkou“ či „těžkou“, jelikož každý hráč má jiné schopnosti. Mnohem přínosnější by proto byl systém, který hodnotí obtížnost individuálně. Firmy by pak mohly nabídnout uživatelům skutečně praktický nástroj: Místo „tahle skladba je těžká“ by mohly říct „většinou hráčů dělá potíže, ale vám by mohla sednout“.

Výzvou ovšem zůstává práce s daty – jak je získat, zpracovat a propojit s rozsáhlými databázemi digitalizovaných not, které většinou nejsou volně dostupné. I tak má tenhle směr podle mě velký potenciál. Spojuje vědeckou zajímavost s reálným využitím v hudební praxi.

Pro vás je ovšem projekt uzavřená kapitola.

Ano, dá se to tak říct. Byla to úspěšná bakalářská práce, která přinesla nové poznatky a díky pozvání na konferenci ISMIR si získala i mezinárodní ohlas. Teď se ale chci zaměřit jiným směrem.

Bc. Šimon Libřický
Absolvent bakalářského studia na MFF UK, kde působil ve skupině Prague Music Computing Group při ÚFAL. Ve své bakalářské práci se věnoval modelování obtížnosti partitur pro tenorový saxofon – vyvíjel systém, který dokáže automaticky odhadnout náročnost skladby a vytipovat pro hráče problematická místa. Nyní studuje jazzovou skladbu na Codarts – Vyšší odborné škole v Rotterdamu zaměřené na hudbu, tanec a divadlo.

Studuji v Nizozemsku jazzovou skladbu, což беру jako krok ke svému hlubšímu rozvoji po umělecké stránce. Do budoucna bych rád dále propojoval matematickou vědu, respektive informatiku, s hudbou.

Tedy se tedy věnujete hudbě a skladbě?

Ano, přesně tak. Studuji skladbu a nahlížím na hudbu z jiného úhlu, než jaký jsem měl na Matfyzu. Velkým přínosem jsou pro mě zdejší kurzy elektronické hudby, kde se chci zaměřit na propojení dechových nástrojů s elektronikou. Pracuji s dechovým syntezátorem – elektronickým saxofonem, který umožňuje vytvářet nové zvuky a efekty. Tento nástroj už si našel v nějakých žánrech své příznivce, ale podle mě má potenciál být ještě více a lépe využíván.

V čem se tyto dvě oblasti vašeho zájmu – matematický a hudební – navzájem doplňují?

Matematické myšlení mi při komponování hodně pomáhá. Hudba má svá pravidla a logiku podobnou matematice. Při psaní skladeb vlastně hledáte řešení v rámci určitých omezení, což je podobný princip jako u matematických úloh. Z hudby si naopak do informatiky přináším schopnost prezentace. Na Matfyzu má spousta lidí skvělé nápady, ale chybí ten showmanship, který je správně prodá. Hudba mě naučila vystupovat sebevědoměji – na pódiu se nemůžete schovat, musíte věřit tomu, co děláte. A tohle sebevědomí se hodí i ve vědě.

Proč jste se rozhodl hudbu přímo studovat? Nestačí vám „jen“ hrát?

Hlavním důvodem bylo, že jsem během studia cítil, že hudbu sice můžu dělat, ale ne naplno. Studium informatiky je časově náročné, a hudba tak zůstávala prioritou číslo dva. Chtěl jsem si proto zkusit, jaké to je věnovat se jí naplno – dát jí sto procent a ostatní věci na čas odsunout. Zároveň mě lákalo prostředí lidí, kteří mají stejnou vášně.

Sníte o tom být hudebníkem?

Upřímně, nevím. Život neustálého cestování a koncertování by mě lákal, ale nevím, jestli to je věc na celý život. Do budoucna chci obě oblasti rozvíjet dál, jen se možná bude měnit, která z nich bude zrovna převažovat. Nechci je oddělovat – spíš hledám způsob, jak je co nejvíce spojit. Jestli budu spíš „hudebník, který dělá informatiku“, nebo „informatik, který tvoří hudbu“, to ukáže čas.

Diváky **Ordinace** bych nepodceňovala!

Veronika Lapková je začínající lékařka, jež zároveň hraje v divadle a v posledních letech se etablovala i jako úspěšná televizní herečka. Tento „dvojí život“ vede už řadu let, protože vystudovala jak 2. lékařskou fakultu Univerzity Karlovy, tak i pražskou DAMU. Tehdy s ní udělal rozhovor její spolužák z medicíny Ondřej Lukáč. Nyní se po letech opět sešli a probrali, jak Veronika stále balancuje na pomezí dvou odlišných profesí.

TEXT Ondřej Lukáč FOTO Vladimír Šigut

V současnosti tě můžeme vidat v oblíbeném seriálu Ordinace v růžové zahradě, ale zároveň pracuješ i jako pediatr. Jak to stíháš?

V zásadě mám poloviční úvazek na pediatrii v Benešově a kombinuji to s natáčením a divadlem. Já jsem strašně dlouho hledala místo, kde by mi půlúvazek prošel. Po promoci jsem měla totiž krásně plný herecký rok a nechtěla jsem se vzdát projektů, které mi přišly do cesty. A tak jsem doktorinu odkládala. Pak přišla osudová náhoda, byla jsem na kafi s kamarádkou, spolužačkou z medicíny, vyprávěla jsem jí, že zrovna odcházím ze stálého angažmá v Národním divadle Brno, protože mi ta medicína fakt chybí a nechci se jí pořád vzdalovat, ale že nemůžu najít poloviční úvazek, abych k tomu mohla dál hrát i točit.

A kamarádka Elsa mi druhý den zavolala, že se mám zastavit za její mámou do Benešova, že by se mnou ráda mluvila. A to byla paní doktorka Zemánková, genetička a pediatrička z Benešova. Neumím moc říkat ne, ale popravdě jsem neměla žádná očekávání, ještě ve vlaku jsem si říkala, že to bude trapas. Ale riskla jsem to. Já chtěla vždycky dělat

dětskou psychiatrii, ale najednou jsem seděla vedle děsně sympatické ženské, která mi řekla: „Hele, to je hloupost, když jsi to vystudovala, abys teď tu medicínu nedělala, medicína je krásná, a stejně to dítě potřebuješ znát i somaticky, hraní podporuju, půlúvazek umíme. Nějak spolu začneme a uvidíme, co dál. Tak od února?“

A ono si to do sebe fakt zapadlo jak kostičky lega. Měla jsem i štěstí na rezidenční místo (*státní spolufinancování specializačního vzdělávání lékařů – pozn. redakce*). Mám skvělou školitelku a ta pediatrie mě začala i dost bavit. Takže tak. Štěstíčko a náhody. Cesty vlakem. Ideál.

Jak tedy vypadá tvůj pracovní týden?

Vždycky trochu jinak. V průměru jsem dva až tři dny v týdnu v Benešově, a zbytek podle toho, jak moc zrovna točím a hraju. Natáčení se plánuje podle závazků, které se hlásí produkci dopředu. Improvizuju za pochodu, většinou jde všechno domluvit. Jednou toho mám hrozně moc najednou, pak je to zase volnější. To jsou prostě takové etapy.

Hele, to je hloupost, když jsi to vystudovala, abys teď tu medicínu nedělala, medicína je krásná, a stejně to dítě potřebuješ znát i somaticky, hraní podporuju, půlúvazek umíme. Nějak spolu začneme a uvidíme, co dál. Tak od února?

Neubráním se otázce, co tě nakonec u medicíny udrželo, když jsi na jedné straně rozkládala studium a do toho začala dostávat větší a zajímavější role.

Já sama nevím, ale medicína byl prostě můj sen od dětství. To herectví si mě pak nějak našlo a stalo se mojí součástí. Jasně, studium nebylo jednoduché. Nejsem zázračná superžena, která to měla zadarmo. Bylo spoustu krizí. A vlastně i při našem prvním rozhovoru jsem měla strach, že to celé nějak zakřiknu a nevládnou. Asi mě u toho udržela velká touha medicínu jednou dělat. Vždycky jsem asi věřila, že to půjde s herectvím skloubit. A taky mi určitě pomáhalo si u jednoho odpočinout od druhého. Srovnat si hodnoty a priority. Můžu si takhle dobře „oddychnout“. Obě ty profese mají svoje pro a proti. Drží mě u nich asi touha a vášně a hlavně to, že v obojím vidím smysl.

Nakonec jsi našla angažmá v nekonečném seriálu. My jsme se už tehdy o hraní v nekonečných seriálech bavili. Jak to dnes vnímáš?

Musím říct, že za práci zrovna v Ordinaci jsem vděčná. Je to skvělá herecká škola, jsem ráda, že jsem před kamerou pravidelně a že můžu mít ten zážitek, pracovat na jedné postavě dlouhodobě, vykreslovat její život v hodně barvách. Zároveň moje linka je napsaná autenticky, pečlivě, pořád je co hrát. Mohla jsem si osahat témata jako poporodní deprese, neplánované mateřství, bylo to pro mě zajímavé.

Taky oceňuju, že se v Ordinaci scénáristi snaží otevírat témata jako postavení žen v medicíně nebo mateřství a práce. Nebo bylo v jedné dějové lince pár gayů, ale vůbec není tématem, že jsou gayové, prostě je to romantická dějová linka! To naprosto miluju! Tak to má být. A taky je to teda štáb snů, všichni jsou pečliví, mají tu práci rádi, natáčí se na dvě kamery, což je u nekonečného seriálu spíš výjimka. Mám tu práci vážně ráda.

A byla to náhoda nebo je právě tvůj titul z medicíny zaujal, a proto ti tu roli nabídlí?
Náhoda. Nabídka na kamerovky přišla díky roli Petry v seriálu *O mě se neboj* z právnického prostředí, což byla taková moje první větší role, pro mě asi v lecčem průlomová. Vlastně jsem pracovala jako

lékařka dřív tam než v reálu. Nastoupila jsem asi dva měsíce po poslední státnici z Interny. Doteď si pamatuju ten pocit: teď to musíš dát, přece nebuděš tu doktorku jen hrát. A vidíš? I tohle vyšlo náhodou. Kdybych měla začít točit novou věc během zkoušení a učení na státnice, třeba bych to nedala.

Máš potřebu do scénáře někdy zasahovat a opravovat nějaké medicínské nesmysly?

Ne, vůbec. Já jsem tam za herečku a toho se držím. Musím říct, že tam je navíc odborný dohled. Jak ke konzultaci pro scénáristy, tak i osobně u všech scén na sále. Část sálových sester jsou dokonce profici. Třeba i z Motola. A všechno se fakt důkladně řeší. Vráťm-li se ale ke tvé otázce, tak já jsem na natáčení prostě herečka a soustředím se na roli a abych v ní odváděla dobrý výkon. Pokud by tam bylo něco, co by mi hodně nedávalo smysl, tak bych to mohla klidně konzultovat s režisérem, ale zatím se to nestalo.

Jednou jsme takhle řešili, že při poslechu stetoskopem nemůže pacient mluvit, a tak se místo poslechu vyšetřovaly uzliny, myslím. Ale není to dokument z nemocničního prostředí, děj a zápletky jsou samozřejmě důležitější než medicínský realismus. Ale stejně si myslím, že je to napsaný moc dobře. Třeba moje postava měla působivou linku se středně těžkou poporodní depresí, do toho je to kariéristka, dítě nejdřív nechtěla, a za mě to bylo napsané opravdově. Byla to herecká výzva.

Váhala si, jestli tu roli vzít? Diváci mají občas problém oddělit od sebe herce a televizní postavu, což může být u skutečné lékařky poněkud problém.

Vím, co myslíš... Zaprvé mi to přijde trochu jako klišé, a za druhé mi to je vlastně docela fuk. Já se osobně zatím setkala jen s tím, že se mě jedna maminka zeptala, jestli mám skutečně diplom nebo jde o nějakou skrytou kameru u příležitosti 30 let Novy. Tak jsem jí řekla, že jsem se na natáčení dost naučila... Ne, vtip. Tak jsem se neschovávala za to, kdo jsem, tu bizarní situaci jsem vysvětlila a jelo se dál. Na druhou stranu je pravda, že jsem z herecké branže zvyklá i na nenávislné komentáře. Asi to k tomu patří, zvlášť když člověk nehraje úplně sympatickou postavu. Ale když se ptáš na tu lékařku, tak tu hraju v Ordinaci fakt skvělou, toho bych se nebála. Ta toho umí víc, než já. *(Smích)*

Neměla bys ale obavy hrát špatnou lékařku? Někoho, kdo svoji práci nebere vážně nebo dělá velké chyby? Něco jako doktor Cvach z Nemocnice na kraji města.

Já bych si to naopak fakt přála! To by byla zajímavá herecká práce. Chápu, kam tím míříš, ale vnímám to jako dvě oddělené věci, dvě úplně nesouvisející profese. Asi mi v něčem dává smysl, když mi někdo vyčítá, že jsem studovala medicínu a nedělám ji na celý úvazek. Jo, to se vážně stalo a je to moje rozhodnutí, ale odmítám se zabývat tím, že někdo

nedokáže oddělit postavu od herce. Zastávám ale taky názor, že pacient má svobodnou volbu a pokud by mi někdo kvůli hraní v seriálu nevěřil, budu to respektovat.

Zároveň bych ale diváky a zrovna diváky Ordinance nepodceňovala, podle mě v naprosté většině vědí, že pokud moje postava v seriálu opustila dítě, tak to nesouvisí se mnou, jako s člověkem. Jasně, do rolí dává herec kus sebe, ale to je na úplně jinou diskusi. Vlastně mi to přijde úplně absurdní vysvětlovat... Nebo jsi to myslel tak, jestli bych odmítla roli kvůli charakteru obecně? Nebo šlo speciálně o špatnou lékařku? Ať tak nebo tak, těžko říct, záleží na tolika proměnných. Ještě se mi to nestalo. Už jsem ale třeba odmítla roli kvůli, pro mě, zbytečné nahotě.

Jak se ti mezi těmi dvěma světy přechází?

Skvěle, já to tak potřebuju. Nebo takhle, já to ani neberu jako přecházení mezi světy, prostě nedělám každý den stejnou věc. U jednoho si vlastně občas odpočinu od druhého. Stejně jsem to měla i na škole. Stres ze zkoušky z patoly *(patologie – pozn.)*

MUDr. et MgA. Veronika Lapková

Vystudovala činoherní herectví na DAMU a Všeobecné lékařství na 2. lékařské fakultě UK. Byla členkou souboru Národního divadla v Brně, působila také v Divadle na Fidlovačce nebo v Národním divadle v Praze. V televizi se objevila ve větších rolích v seriálech jako *O mě se neboj*, *Na vlnách Jadranu* nebo *Stíny v mlze*. V současnosti pracuje i jako začínající pediatr na poliklinice v Benešově u Prahy.

Záchranář bud'leží, nebo běží

„V zimní sezóně jsou standardem dva, ale klidně i sedm úrazů za den; to je běžný denní rituál. Kousek odsud za hranicemi je rakouský Sternstein, kde mají za zimu běžně okolo třiceti až padesáti úrazů. Když jim řeknu, že my jich máme celkově šestkrát tolik, tak na mě nevěřičně koukají,“ vypráví při našem setkání Aleš Fejfar, energický muž s pevným stiskem ruky.

Rodinný areál v Kramolíně na Šumavě nabízí tři moderní lanovky a k tomu šest přilehlých sjezdovek, a když zamrzne Lipno, přibudou bruslaři. Od jara do podzimu je v provozu bikepark a stezka pro in-line bruslaře, k tomu patří ošetřování cyklistů na cyklostezkách v okolí. Do působnosti Horské služby ČR patří i nedaleká bobová dráha a Stezka korunami stromů, jež vyrostla jen pár metrů od jejich stanice. A nebo úrazy dětí v Království lesa.

Jedenáct úrazů za odpoledne!

Na všech těchto atrakcích hrozí návštěvníkům, jejichž většinu tvoří rekreanti a hojně přímo i začátečníci, zranění. A první na ráně jsou zdejší záchranáři, kteří nejčastěji ošetřují úrazy končetin. „Během léta máme okolo padesáti úrazů, v zimě ale klidně i 250,“ překvapuje nás Aleš Fejfar, jenž už v místě zažil i odpoledne s jedenácti úrazy během tří hodin. „To už pak nevíte, jak je máte odvážet... Jednoho raněného máte položeného v saních, a s ním jedete pro dalšího, který bude sedět. A sanitka vám je pak odebírá také jen po dvou, víc vzít nemůže. Takže i takové věci se dějí, ale naštěstí nejsou takové extrémy tak často,“ dodává.

Velkou pomocí je pro horské záchranáře při těžších úrazech letecká záchranná služba z Českých Budějovic a během zimní sezóny funguje na Lipně také Medical centrum. Stanice HS Kramolín má jen dva zaměstnance a dalšího člověka na půl úvazku. Nejvíce se zapotí v zimě, léto bývá klidnější. „Je období jako teď (rozhovor proběhl začátkem listopadu), kdy se třeba týden nestane nic. Tak jezdíte na technické kontroly s auty a se skútry, doplňujete zdravotní materiál nebo něco opravujete. Servisní a inventurní záležitosti, na které v hlavní

Přivítal nás s telefonem u ucha, a také rozhovor jsme museli několikrát přerušit kvůli telefonátům. Naštěstí se nejednalo o výjezdy – těch si záchranář Aleš Fejfar a jeho kolegové z Horské služby ČR v Kramolíně užijí až až během hlavní zimní sezóny.

TEXT Jiří Novák FOTO Michal Novotný, archiv

sezóně nemáte čas. Říká se, že záchranář buď leží, nebo běží,“ usmívá se Fejfar, který na FTVS UK vypracoval disertaci s názvem *Vznik a vývoj Horské služby v českých zemích*.

„Měl jsem velké štěstí na školitele, kterým byl pan profesor (Marek) Waic. Velmi laskavý a erudovaný člověk, na kterého jsem vždy pohlížel s velkou úctou a uznáním. Ono doktorské studium, máte-li ho poctivě studovat, není vůbec snadné, a vedení školitelem je proto moc důležité. Z každé naší konzultace jsem odcházel s několika listy A4 opatřenými poznámkami, co všechno ještě tak a co jinak, případně kde by to mohlo být, ve kterých archívech, složkách a podobně... Ale to je holt studium a heuristický výzkum,“ říká doktor z hor.

Milovník historie se dvěma doktoráty

Aleš Fejfar pochází z Krkonoš a ještě jako student střední i vysoké školy chodíval prázdniny co prázdniny po horách jako poštovní doručovatel, čímž místní prostředí dokonale poznal. „Navíc můj otec dělal třicet let značkáře turistických cest a také spoustu lidí znal. A když se blížil konec jeho žití, hodně jsme si povídali a on vzpomínal na život v Krkonoších. To mě vedlo k myšlence sepsat historii horské služby, než otcova generace zmizí,“ líčí muž, jenž se historií zabýval i na Filozofické fakultě UK, a může se tak pyšnit dvěma doktorskými tituly.

Kdysi dokonce vyučoval na Jihočeské univerzitě. Nezažíval ale přitom pocit užitečnosti tolik, jak by si představoval, proto nakonec místo za

PhDr. Aleš Fejfar, Ph.D.
Absolvent Fakulty tělesné výchovy a sportu UK v oborech Kinantropologie a Tělesná výchova a sport. Po studiu provozoval lyžařskou školu v Krkonoších, po přestěhování do jižních Čech působil na Jihočeské univerzitě a od roku 1991 pracuje u Horské služby ČR, nyní na stanici Kramolín. Ve volném čase se věnuje především pohybu: „Se ženou rádi vyrazíme na kola, skialpy nebo se projít na ledovce, ale máme rádi i moře a potápění.“

katedrou vyměnil za pomáhání lidem v nouzi. „Samozřejmě i tady potkávám lidi, kteří nedokáží být spokojení, ale zpravidla se setkávám s vděčností. A to i od cizinců, jichž je tu hodně a jsou rádi, že s nimi někdo mluví jejich jazykem,“ říká muž, jenž u HS působil dlouho jako dobrovolný člen a coby zaměstnanec nastoupil, až když se uvolnilo místo. Celkově je u Horské služby úctyhodných 34 let!

Za tu dobu zažil i situace, kdy se člověku pomoci nepodařilo. „Víte, já si myslím, že někde už je předem napsané, kdy z tohoto světa odejdeme. Měli jsme tu třeba pána, který se pokoušel letět padákem a spadl na rovinu asi 200 metrů od nás. Neměl vysloveně těžký úraz, měl zlomenou ruku, nějaká žebra a poranění břicha. Jenže se zrovna potkalo to, že sanitka odjela s jiným pacientem a vrtulník vracející se od dopravní nehody musel natankovat... A ten člověk zemřel na vnitřní krvácení. Často hraje roli shoda okolností v daném časovém sledu.“

Jako mladý záchranář se s podobnými událostmi vyrovnával těžce, postupem času však došel k uvědomění si konečnosti existence každého člověka. „Docela dobře to pojmenovává Martin Heidegger ve svém díle *Bytí a čas*, ale to bychom se dostali někam úplně jinak,“ nezapře Aleš Fejfar filozofické vzdělání. „My jako záchranáři jsme první na místě a musíme všechno rozpoznat rukama, případně jednoduchým oxymetrem, nemáme rentgen, sono a podobné přístroje. A naše diagnostika je strašně důležitá, protože podle toho, co my s dávkou jistoty zjistíme, pak následuje celý další řetězec následné péče,“ vypráví. V diagnostice mu pomohlo právě i studium na FTVS UK, kde absolvoval zkoušky z anatomie a fyziognomie.

Po přestěhování z Krkonoš do jižních Čech si musel na nové prostředí zvykat a poznat jej detailně potřeboval i z profesního hlediska: „Musíte si vše prochodit a projezdit na lyžích a na kole, jinak to nejde. Potřebujete znát všechny turistické cesty, abyste byl schopen se doptávat lidí, kde se ztratili, kde chodili naposledy, odkud šli, a srovnat si to v hlavě i bez mapy.“

Malé dějiny české horské služby

Horská služba ČR dnes působí ve všech hlavních českých pohořích – konkrétně v sedmi oblastech: Krkonoše, Jizerské hory, Orlické hory, Krušné hory, Šumava, Jeseníky, Beskydy. Svoji historii píše již od 19. století:

- 1850:** Vznik koncesované služby průvodců a nosičů v horách.
- 1900:** První organizovaná záchranná akce v Krkonoších.
- 24. 3. 1913:** Na počest Bohumila Hanče a Václava Vrbaty, kteří zahynuli při závodě v běhu na lyžích ve sněhové bouři, se slaví Den Horské služby.
- 1934:** Vznik samostatného záchranného sboru v Krkonoších.
- 12. 5. 1935:** Založení jednotné organizace Horské služby v Krkonoších.
- 1945:** Obnovení činnosti po druhé světové válce, načež postupně vznikaly další oblasti HS: Jeseníky a Šumava (1948), Orlické hory (1949), Beskydy (1951), Jizerské hory (1954) a Krušné hory (1955).
- 1954:** Sjednocení největších záchranných organizací ČSSR: Horské záchranné služby a Tatranské horské služby.
- 1967:** Po zahraničním vzoru se začaly používat sněžné skútry, modernizování stanic.
- 1990:** Založení spolku Horská služba ČR, z. s., jakožto dobrovolnické organizace.
- 2001:** Občanské sdružení Horská služba ČR s novou právní formou, placeno převážně z resortu zdravotnictví.
- 2004:** Rozhodnutí o zastřešení HS Ministerstvem pro místní rozvoj ČR jako podpora cestovního ruchu.

Zdroj: Aleš Fejfar, Horská služba ČR

Papírová mapa zůstává

Ale pozor: na papírové mapy nedá dopustit ani v době všemožných aplikací. „Jsem přítel papírových map a není v tom žádná nostalgie. V zimě vám rychle dochází baterka v telefonu, powerbanku vždycky nemáte, někdy zase není signál... Těch možností, kdy se může něco pokazit a zradí vás technika, je řada. Ale papírová mapa vždycky zůstává,“ říká. Papírovou mapu proto doporučuje jakožto základ výbavy všem, kteří se do hor vydávají. Plus náhradní oblečení, svačinu, čelovku, jakýkoliv komunikační prostředek a základní lékárníčku, kde bude alespoň náplast na puchýře a obvaz. Dříve záchranářům pomáhalo i to, když návštěvníci hor dopředu ohlásili, kde a kdy se budou pohybovat – ale to už dnes nefunguje.

„V Krkonoších kdysi bývaly na chalupách, kde se ubytovávalo, knihy vycházek a když šel někdo ven, napsal, kam šel a kdy se hodlá vrátit. Pak správce věděl, že má lidi venku, a když se nevrátili včas, znal přibližně plán cesty a mohl iniciovat záchranu. Jenže dnes vám každý bude argumentovat omezováním svobody a práv,“ trpce se pousměje Fejfar. „A že bychom třeba vydali zákaz vycházení? To už vůbec neexistuje. Dnes můžeme jen ‚nedoporučit‘, což většina normálních lidí akceptuje, ale víte, jak to je...“ rozhodí bezmocně rukama.

„Na druhou stranu je fakt, že i když fungovaly ještě zákazy, ani to lidi nedoradilo. Když jsem před

Poslání Horské služby ČR

- organizuje a provádí záchranné a pátrací akce v horském terénu,
- poskytuje první pomoc a zajišťuje transport zraněných,
- vytváří podmínky pro bezpečnost návštěvníků hor,
- zajišťuje provoz záchranných a ohlašovacích stanic HS,
- provádí instalaci a údržbu výstražných a informačních zařízení,
- informuje veřejnost o povětrnostních a sněhových podmínkách na horách a opatřeních bezpečnosti,
- spolupracuje s orgány veřejné správy, ochrany přírody a životního prostředí,
- sleduje úrazovost a provádí rozbor příčin úrazů na horách, navrhuje a doporučuje opatření,
- provádí hlídkovou činnost na hřebenech, sjezdovkách a pohotovostní službu na stanicích HS,
- provádí a zveřejňuje lavinová pozorování.

Pramen: www.horskasluzba.cz

4. 9.

Na 1. lékařskou fakultu UK míří prestižní startovní grant ERC. Získala jej slovenská biofyzička Andrea Gálisová.

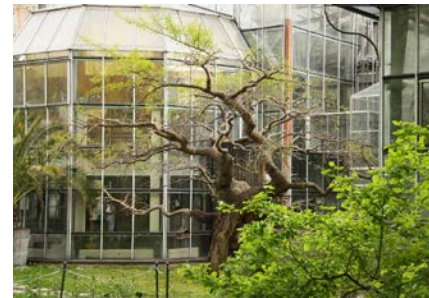

26. 9.

Tématem letošní Noci vědců bylo Bohatství. Do akce se zapojily desítky měst a organizací, letos díky iniciativě UK také Karlovy Vary.

Kronika

8. 9.

Botanická zahrada Přírodovědecké fakulty UK oslavila 250 let. Výročí jejího vzniku připomněla řada akcí.

29. 9.

Třetí místo na mezinárodní vědecké soutěži FameLab vybojoval Pavel Haman z Matematicko-fyzikální fakulty UK.

30. 9.

Nominace na Ceny GAČR proměnili imunolog Peter Dráber z 1. lékařské fakulty UK a herpetolog Jiří Šmíd z Přírodovědecké fakulty UK.

5. 10.

V Brně se rozdávaly ceny České hlavičky. Cenu INTENTIO získal Theodor Ladin a Cenu UNIVERSUM si rozdělili Matěj Šicner a Pavel Hyánek.

11. 9.

Orientační týden představil nejen historii a zákulisí univerzity, ale i podpůrné služby a možnosti, jak se do vysokoškolského života aktivně zapojit.

17. 9.

Tým vědců pod vedením profesora Petra Volfa z PřF UK odhalil nové mechanismy, které hrají zásadní roli při šíření parazita Leishmania – původce leishmaniózy.

9. 10.
Historik a profesor Timothy Garton Ash převzal na UK čestný doktorát. Ve svém projevu připomněl historické vazby s Oxfordskou univerzitou.

21. 10.
Na veletrhu pomaturitního vzdělávání Gaudeamus v Brně se představilo všech 17 fakult UK. Kromě informací o studiu si zájemci mohli vyzkoušet i řadu doprovodných aktivit.

31. 10.
Akademický senát UK zvolil kandidátem na rektora pro období 2026 až 2030 profesora Jiřího Zimu. Analytický chemik z PřF UK porazil ve 2. kole současnou rektorku Milenu Králíčkovou.

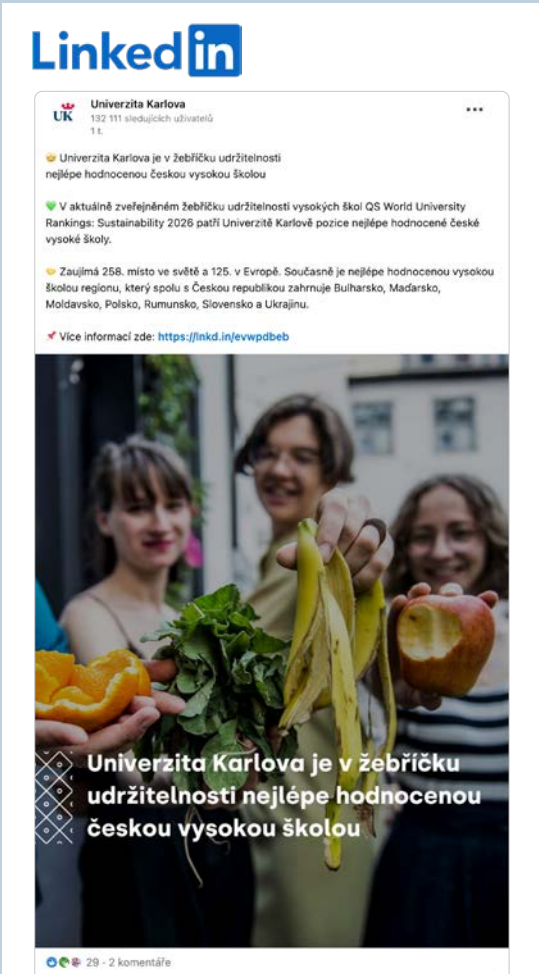
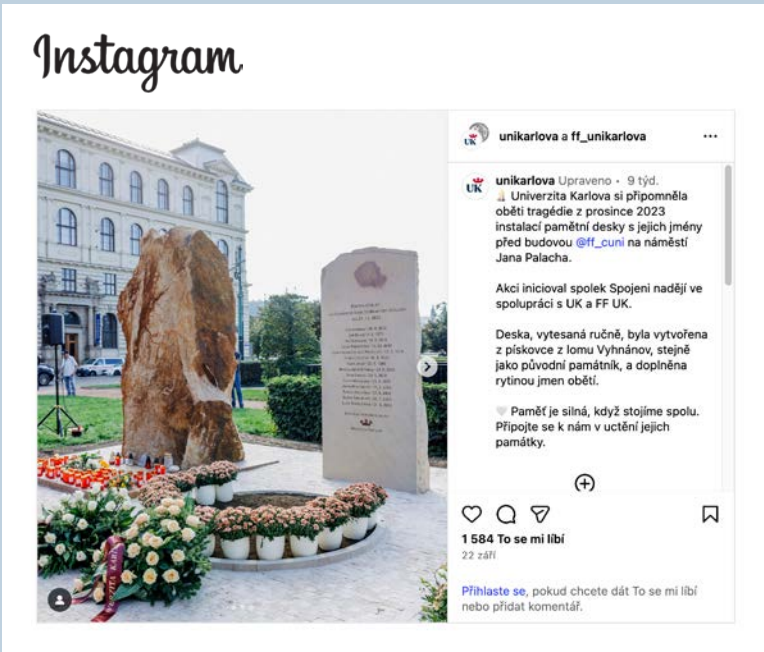
4. 11.
Ministr školství udělil Ceny MŠMT. Oceněnými z UK jsou Jana Krejzová, Samira Eissazadeh a Marek Dvořák.

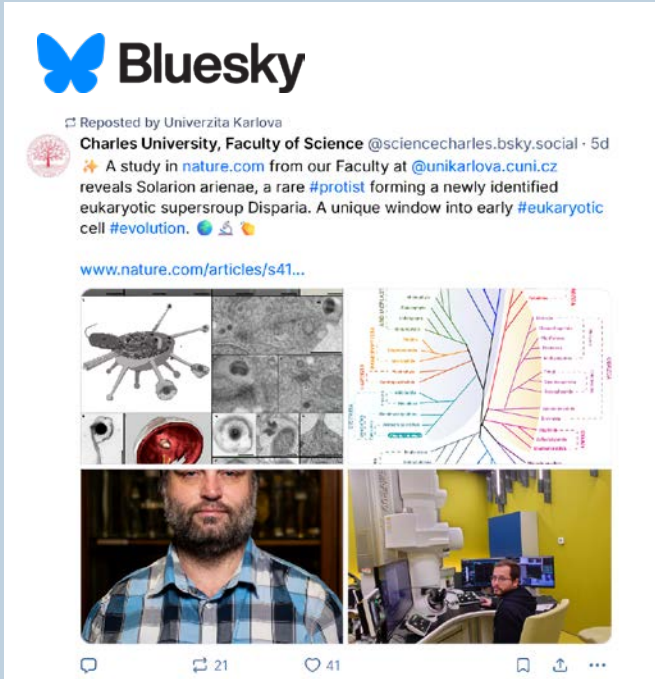
17. 11.
České vysoké školy uctily odkaz studentských protestů z let 1939 a 1989 pietními akty. Připomněli jsme si, že svoboda a akademické svobody nejsou samozřejmostí a je potřeba je aktivně bránit. Den završil slavnostní večer v Karolinu a předávání cen.

Univerzita Karlova na sociálních médiích

Univerzita
Karlova

Karolinum
NAKLADATELSTVÍ

Knihkupectví Karolinum
Celetná 18, Praha 1
(+420) 224 491 448
knihkupectvi@ruk.cuni.cz

www.knihkupectvikarolinum.cz

Že se nedá pořád učit něco nového, když už jsou tu šachy stovky let? Z omylu vás vyvedou univerzitní šachisté David Gloser a Tomáš Ludvík.

Šachové počítače už stěží porazíte **44**

**Univerzita
Karlova**